

**UNIVERSITATEA „NICOLAE TITULESCU”
FACULTATEA DE DREPT**

TEZĂ DE DOCTORAT

LIBERALITĂȚILE ÎN NOUL COD CIVIL

- REZUMAT -

Conducător științific:

Prof. univ. dr. LIVIU STĂNCIULESCU

**Doctorand:
CRĂCIUN NICUȘOR**

**București
2013**

Cuprins

Lista principalelor abrevieri _____

PARTEA I. CONCEPTUL DE LIBERALITATE _____

Capitolul I. Voința internă: suportul actului juridic _____

Secțiunea 1. Voință socială, voința individuală și motivația _____

Secțiunea a 2-a. Voința calificată: voința juridică _____

§1. Constituirea internă a voinței juridice _____

§2. Libertatea de voință și principiile voinței juridice _____

Secțiunea a 3-a. Corelația dintre voința internă (reală) și voința declarată _____

Secțiunea a 4-a. Noua teorie a voinței declarației de voință sau contractul
„fapt social și fapt juridic” _____

Capitolul II. Voința liberală – proces psihologic inedit _____

Secțiunea 1. Intenția liberală. Opoziția dintre concepția subiectivă și concepția
obiectivă _____

Secțiunea a 2-a. Caracterele intenției liberale _____

§1. Caracterul *intuitu personae* _____

§2. Caracterul unilateral sau bilateral _____

Secțiunea a 3-a. Voința liberală în donația remuneratorie _____

Secțiunea a 4-a. Obligația naturală și intenția liberală a dispunătorului _____

§1. Teoria incompatibilității obligației naturale cu intenția liberală _____

§2. Teoria compatibilității obligației naturale cu intenția liberală _____

§3. Calificarea neoclasică: intenție liberal: *da*, liberalitate: *nu* _____

Capitolul III. Liberalitățile: manifestări juridice de excepție _____

Secțiunea 1. Actul juridic liberal _____

§1. Definierea și delimitarea actului juridic _____

§2. Clasificarea actelor juridice _____

§3. Condițiile actului juridic civil _____

A. Capacitatea actului juridic civil _____

B. Consimțământul _____

C. Obiectul actului juridic _____

D. Cauza actului juridic _____

E. Consensualismul și formalism. Forma actului juridic _____

§4. Modalități care afectează actul juridic civil _____

A. Termenul _____

B. Condiția _____

C. Sarcina _____

§5. Nulitatea actului juridic civil _____

A. Clasificare _____

B. Delimitarea instituției nulității _____

C. Nulitate absolută și relativă – regimuri juridice _____

D. Efectele nulității în dispozițiile Noului Cod Civil _____

§6. Efectele actului juridic civil _____

A. Principiul forței obligatorii (*pacta sunt servanda*) _____

B. Principiul irevocabilității actului juridic _____

C. Principiul relativității efectelor contractului (*res inter alios acta*) _____

Secțiunea a 2-a. Acte juridice cu titlu gratuit _____

§1. Acte juridice dezinteresate și (sau) liberalități _____

§2. Acte juridice liberale: unilaterale și bilaterale _____

A. Actul juridic liberal – de formație unilaterală _____

B. Actul juridic liberal – de formație bilaterală _____

C. Liberalitățile, în dispozițiile comune ale Noului Cod Civil _____

PARTEA A II-A. CONTRACTUL DE DONAȚIE _____

Capitolul I. Definierea, delimitarea și felurile donației _____

Secțiunea 1. Evoluția contractului de donație _____

Secțiunea a 2-a. Noțiunea și reglementarea donației/sediul materiei _____

Secțiunea a 3-a. Caracterele juridice ale donației _____

A. Donația este un contract unilateral _____

B. Donația este un contract cu titlu gratuit _____

C. Donația este translativă de proprietate _____

D. Donația este un contract solemn _____

Secțiunea a 4-a. Felurile donației _____

A. Donația directă de bunuri prezente _____

B. Darul manual _____

C. Donația deghizată _____

D. Donația indirectă _____

E. Donația de organe umane _____

F. Donația de bunuri viitoare _____

Capitolul II. Formarea contractului de donație _____

Secțiunea 1. Capacitatea părților _____

A. Incapacități de a dispune prin donații _____

B. Incapacități de a primi donații _____

C. Incapacități privind donațiile de organe _____

D. Incapacități privind donațiile făcute partidelor politice _____

Secțiunea a 2-a. Formarea acordului de voințe _____

Secțiunea a 3-a. Obiectul contractului _____

Secțiunea a 4-a Cauza _____

Capitolul III. Irevocabilitatea donației și cauzele legale de revocare _____

Secțiunea 1. Principiul irevocabilității donației _____

Secțiunea a 2-a Cauzele legale de revocare a donației _____

A. Generalități _____

B. Revocarea pentru ingratitude _____

C. Revocarea pentru neexecutarea sarcinii _____

D. Revocabilitatea donației între soți _____

Secțiunea a 3-a. Caducitatea donației _____

Capitolul IV. Efectele contractului de donație _____

Secțiunea 1. Generalități _____

Secțiunea a 2-a. Obligațiile donatorului _____

A. Obligația de predare a lucrului _____

B. Obligația de garanție a donatorului _____

Secțiunea a 3-a. Obligațiile donatarului _____

Secțiunea a 4-a. Efectele donației față de terți _____

Capitolul V. Mecenatul și sponsorizarea cu titlu gratuit – donații _____

Secțiunea 1. Mecenatul _____

Secțiunea a 2-a. Sponsorizarea cu titlu gratuit _____

PARTEA A III-A. LEGATUL CUPRINS ÎN TESTAMENT _____

Capitolul I. Evoluția legatului în legislațiile europene _____

§1. Italia _____

§2. Germania și Austria _____

§3. Elveția _____

§4. Franța _____

§5. Spania _____

§6. România _____

Capitolul II. Testamentul: liberalitate sau suportul liberalității _____

§1. Definiția testamentului în Noul Cod Civil al României _____

§2. Caracterele și natura juridică a testamentului _____

§3. Conținutul testamentului _____

§4. Condițiile de fond ale testamentului _____

§5. Condițiile de formă _____

§6. Clasificarea felurilor testamentare conform Noului Cod Civil _____

**Capitolul III. Legatul: principalul act cuprins în testament și liberalitate
veritabilă** _____

§1. Noțiune _____

§2. Clasificarea legatelor _____

§3. Nulitatea legatelor _____

§4. Revocarea legatelor _____

§5. Caducitatea legatelor _____

§6. Reducțiunea _____

Capitolul IV. Limitele dreptului de a dispune prin testament _____

Secțiunea 1. Introducere _____

Secțiunea a 2-a. Oprirea actelor (pactelor) asupra unei moșteniri nedeschise _____

Secțiunea a 3-a. Condiții _____

Secțiunea a 4-a. Nulitatea pactelor asupra unei succesiuni viitoare _____

Secțiunea a 5-a. Oprirea substituțiilor fideicomisare potrivit legislației române _____

Secțiunea a 6-a. Substituția fideicomisară: permisă de lege _____

Secțiunea a 7-a. Condițiile substituției fideicomisare _____

Secțiunea a 8-a. Efectele substituției fideicomisare _____

Secțiunea a 9-a. Legatul rămășiței (liberalități reziduale) _____

Secțiunea a 10-a. Noțiunea de substituție ordinară (vulgară) _____

Secțiunea a 11-a. Oprirea liberalităților care încalcă rezerva succesorală _____

Secțiunea a 12-a. Caracterele juridice _____

Concluzii și propuneri de lege ferenda _____

Bibliografie _____

I. Aspecte generale privind tema abordată.

În demersul efectuat de noi în elaborarea prezentei lucrări am constatat că niciun efort de cercetare și niciun demers științific nu ar trebui irosit fără măcar a indica un element de finalitate practică, întrucât este general valabil că teoria este de prisos dacă nu își găsește o aplicabilitate practică și (poate paradoxal) practica naște teorii.

Considerăm că valoarea practică a unei lucrări o depășește pe cea teoretică dacă acestea ar fi puse în balanță, iar prin prezenta am încercat a releva și elemente de ordin practic fără a excede cadrul teoretic în care o astfel de lucrare trebuie să se încadreze.

Liberalitățile au fost analizate în prezenta lucrare în trei părți: Conceptul de liberalitate – cu o puternică componentă abstractă/teoretică, Contractul de donație și Legatul cuprins în testament – părți care sunt o continuare firească a celei dintâi și care au o direcție mai pragmatică.

Am observat că liberalitățile, atât în vechea cât și în noua reglementare civilă, sunt de fapt acte juridice extrem de complexe care ridică probleme complexe, probleme la care profesioniștii dreptului trebuie să răspundă, fie ei teoreticieni ori practicieni. Sigur că, așa cum arătam mai sus și cum reiese de altfel din întreaga noastră lucrare, teoria și practica se completează una pe cealaltă, fiind de fapt într-o relație de strânsă interdependență iar vizavi de această ultimă afirmație, avem regretul de a nu fi putut insera în prezenta lucrare jurisprudență privind noile reglementări ale Codului civil – aceasta pentru simplul motiv că, în ciuda eforturilor depuse, practică judiciară pe segmentul cronologic 01 octombrie 2011-prezent încă nu s-a format.

Considerăm că cel mai dificil aspect al liberalităților îl constituie până la urmă chiar punctul de sprijin al acestora – intenția liberală, generozitatea, altruismul, lipsa de contraechivalent. Dificultatea aprecierii/interpretării actului liberal a dat naștere diferitelor specii de liberalități și chiar unor acte normative care să ușureze

interpretarea și utilizarea acestora, și între-adevăr „prezența titlului gratuit într-un act juridic nu poate fi stabilită decât prin coroborarea elementelor obiective ale operațiunii, cu factorul ei subiectiv. Condițiile materiale compatibile cu generozitatea ni le indică criteriul economic: existența gratuității ne-o certifică însă factorul psihic.

II. Prezentarea lucrării.

Prima parte a tezei este structurată pe trei capitole.

Capitolul I este destinat analizării voinței interne- suport al actului juridic.

În vorbirea curentă , termenul de voință are , în primul rând, o conotație psihologică, cu implicații sociale. Pe de o parte , este o funcție psihică ce se caracterizează prin orientarea conștientă a omului spre realizarea unor scopuri și prin efortul depus pentru atingerea lor , iar pe de altă parte , are o dimensiune individuală , deoarece desemnează o trăsătură de caracter manifestată prin decizie fermă și perseverență în învingerea greutăților , piedicilor și a încercărilor de orice fel .

Voința poate fi definită ca impulsul ce determină activitatea umană spre realizarea unor anumite scopuri, cu condiția existenței acestor scopuri.

Voința este un element complex atât din punct de vedere psihologic, cât și din punct de vedere juridic. Sub aspect juridic, voința este complexă deoarece reunește în structura sa două elemente: consimțământul și cauza (scopul).

Ca și categorie psihologică are o dublă semnificație: pe de o parte vorbim despre:

- voința generală, adică a întregii societăți sau a unor grupuri sociale, și
- voința individuală, caracteristică unui singur individ.

Sub aspect juridic, prezintă relevanță două elemente: hotărârea exteriorizată – consimțământul și motivul determinant – cauza sau scopul actului juridic.

Voința omului, manifestată cu intenția de a produce efecte juridice, constituie un proces psihologic, un fapt al vieții psihice

Voința juridică este cărmuită în dreptul civil de două principii: principiul autonomiei de voință și principiul voinței reale

Subiectele de drept sunt libere să încheie orice acte juridice, în forma pe care ele o consideră necesară.

Limitele principiului libertății actelor juridice se manifestă însă frecvent. Ele sunt impuse de normele imperative ale ordinii publice și ale moralei.

În consecință, voința juridică va trebui să respecte legile care interesează ordinea publică, respectiv totalul normelor juridice și al principiilor generale ale dreptului, care consacră orânduirea socială și economică

Principiul voinței reale guvernează de asemenea formarea voinței juridice, aceasta din urmă cuprinzând un element psihologic și social.

Concepția subiectivă acordă prioritate voinței interne, satisfăcând prin aceasta securitatea statică a circuitului civil, întrucât s-ar putea pune în discuție valabilitatea actului juridic prin care s-a transmis dreptul subiectiv civil pe motiv de neconcordanță între voința internă și cea exprimată

Concepția subiectivă a fost consacrată în mod expres de art. 1266 alin. 1 din Noul Cod Civil potrivit căruia: „Contractele se interpretează după voința concordantă a părților, iar nu după sensul literal al termenilor”

Concepția obiectivă acordă întâietate voinței declarate, deoarece, după ce a fost exteriorizată, voința juridică produce efecte ce nu ar putea să fie înlăturate pe motiv că voința declarată nu coincide cu voința internă.

Pentru a produce efecte, voința părților trebuie să fie manifestată, exteriorizată, adusă la cunoștința subiectelor de drept.

Astfel, prin exteriorizare, „vrerea individuală devine voință juridică aptă să producă efecte în sensul nașterii, modificării sau stingerii unui raport juridic concret”.

În consecință, diferențele dintre cele două determină existența a două voințe, una internă, reală, și alta alterată în procesul de exteriorizare, voința declarată.

De precizat că, neconcordanțele între voința internă și voința declarată (o exteriorizare inexactă a voinței reale), nu se opun formării valabile a contractului. Astfel, reprezentarea internă distorsionată asupra unor elemente esențiale și determinante ale contractului, ca efect al erorii spontane sau provocate, permite, în principiu, formarea valabilă a acestuia.

În consecință, interpretând o cauză concretă, judecătorul va ține cont de intenția comună a părților, și nu de înțelesul literal al termenilor folosiți.

Într-o concepție nouă, de inspirație socială, se tinde către obiectivarea analizei modului de interpretare a voinței, prin prisma intenției de a contracta văzută din exterior (fără referire la voințele interioare ale părților).

Concepția europeană în cauză are pe fond, analiza contractului, atât ca un fapt social, cât și ca fapt juridic.

Al doilea capitol prezintă elementele voinței liberale.

Sunt prezentate caracterele intenției liberale, voința liberală în situația donației renumeratorii, teoria compatibilității sau incompatibilității obligației naturale cu intenția liberală.

Definirea intenției liberale se face prin opoziție cu alte elemente ale contractului oneros. Astfel prin definirea noțiunii se poate face distincția între *animus donandi* și alte noțiuni asemănătoare

Precizăm că donația este un contract fondat pe intenția liberală a donatorului și presupune în mod obligatoriu existența unui transfer de bunuri cu titlu gratuit.

Trăsăturile principale caracterizează intenția liberală sunt: caracterul *intuitu personae* și caracterul unilateral sau bilateral.

Caracterul *intuitu personae* al actului de dispoziție liberal este cel care primează. Caracterul *intuitu personae* este inerent noțiunii de intenție liberală

De regulă, dispunătorul își manifestă intenția liberală prin intermediul unui contract de donație, furnizând astfel un avantaj donatarului.

Dar pentru că este exprimată în cadrul unui contract de donație, acordul de voință al părților este indispensabil pentru formarea valabilă a contractului. Acordul de voință presupune două persoane distincte între care există intenția reciprocă de a face și de a accepta o liberalitate.

Încheierea valabilă a unei donații necesită acceptarea din partea celui gratificat.

În consecință, pentru ca intenția liberală să aibă efect, aceasta se subordonează actului de acceptare al gratificatului.

Donația remuneratorie este o „donație” numai cu numele: natura sa juridică ar fi aceea a unui *contract oneros*, prin care se achită o datorie de conștiință corespunzând unui serviciu evaluabil în bani.

Susținerea caracterului oneros al donațiilor remuneratorii este fondată pe două opinii:

– donațiile remuneratorii ar reprezenta contraprestația unui serviciu patrimonial, prestat cu titlu gratuit și, deci, împreună cu actul de executare a serviciului, ar forma „în timp” un contract oneros și sinalagmatic;

– acest contract remuneratoriu s-ar situa la granița dintre contractele gratuite și cele oneroase, fiind oricum exceptat de la aplicarea exigențelor formale și substanțiale din materia donațiilor; la rigoare, donațiile remuneratorii ar fi o liberalitate, dar o *altă specie* de liberalitate decât cele două cunoscute (donații și legate).

Opiniile de mai sus nu pot fi acceptate, deoarece solicitarea recunoașterii unor liberalități *sui generis* contrazice întregul ansamblu teoretic pe care este construit regimul manifestărilor de voință liberală.

Liberalitățile reprezintă o clasă *elitistă* de acte juridice, cu doar două categorii *ermetice*: una între vii (donațiile) și una pentru cauză de moarte (legatele).

În concluzie, pot fi desprinse următoarele considerații:

– ca natură juridică, donațiile remuneratorii reprezintă donații propriu-zise, supuse aceluiași reguli de fond și de formă precum liberalitățile *inter vivos* ordinare;

– donația remuneratorie implică existența unui serviciu licit *a cărui* plată să nu fie obligatorie pentru donator, în caz contrar, nemaifiind vorba despre o donație, ci despre o plată propriu-zisă ori o dare în plată; se cere, în plus, ca serviciul în cauză să aibă o natură patrimonială (să fie apreciabil pecuniar).

– noțiunea de „donație remuneratorie” presupune – ca premisă esențială – ca serviciul să nu fi fost, în prealabil, suficient remunerat, în raport cu valoarea sa economică reală; astfel, dacă prestarea serviciului a avut loc în executarea unui contract oneros, este necesar ca onorariul convenit inițial să fi fost achitat, însă acesta să nu fi acoperit integral valoarea financiară de piață a prestației;

– dacă serviciul în cauză a fost prestat în baza unui contract cu titlu gratuit (depozit neremunerat, mandat gratuit, *mutuum* fără dobândă, comodat), donația remuneratorie vizează acoperirea valorii acestuia, din rațiuni morale (datorie de conștiință);

Din perspectiva regimului succesoral, donațiile remuneratorii se cuvin a fi tratate similar donațiilor ordinare, fiind supuse reducțiunii și, după caz, raportului; din perspectiva efectelor, donațiile remuneratorii generează între părți raporturi tipice de donație, cu consecința posibilității revocării pentru ingraturitate potrivit art. 1023 Noului Cod Civil.

Obligație naturală se manifestă îndeosebi în sfera de influență a liberalităților. În principiu, doctrina franceză este împărțită în două concepții: *teoria clasică* (sau obiectivă) și *teoria modernă* (sau subiectivă).

Potrivit concepției clasice obligația naturală și obligația civilă au aceeași natură, obligația naturală fiind o *obligație civilă imperfectă*.

Potrivit concepției moderne obligația naturală se circumscrie impetuos unei *cerințe de conștiință*.

Doctrina a emis două teorii: teza incompatibilității obligației naturale cu intenția liberală și teza compatibilității obligației naturale cu intenția liberală.

Incompatibilitatea obligației naturale cu intenția liberală a fost formulată de autorii clasici care au văzut în obligația naturală o obligație civilă imperfectă. Astfel, prezența obligației naturale exclude calificarea liberalității și, implicit, aplicarea regimului său juridic, aferent .

În situația de mai sus, lipsește intenția liberală.

Teoria incompatibilității a fost criticată de opozații săi.

În planul dreptului pozitiv, beneficiarul se bucură de un avantaj în raport cu situația sa anterioară, fie că a primit deja plata, fie că creanța sa, anterior doar naturală, a dobândit eficacitatea deplină în baza angajamentului de executare al debitorului.

Imperfecțiunea obligației naturale face ca analogia cu obligația civilă să fie inutilizabilă în plan tehnic. În primul rând, recunoașterea de către textul nominalizat a validității plății în cazul obligațiilor naturale nu oferă indicii pentru calificarea oneroasă a actului.

Încheiem prin a aprecia că relația dintre obligația naturală și actul liberal este complexă. Practic însă, sub aspectul mecanismelor juridice de aplicat, opțiunea în

favoarea excluderii regimului liberalităților pentru executarea obligației naturale se impune ca o chestiune necesară.

Capitolul al treilea are ca obiect analizarea actului juridic civil liberal .

Am făcut referiri la clasificarea actelor juridice , am menționat condițiile actului juridic civil - elementele de eficacitate – *stricto sensu* – (capacitatea de a contracta, consimțământul părților, un obiect determinat și licit; o cauză licită și morală), modalitățile care afectează actul juridic (termenul , condiția , sarcina).

De asemenea am tratat instituția nulităților (clasificare , delimitarea nulității față de alte instituții civile, în special, rezoluțiunea, rezilierea, revocarea, inopozabilitatea, caducitatea și reducățiunea , regimul juridic al nulității- absolută sau relativă , efectele nulității în dispozițiile Noului Cod civil.)

Referitor la efectele nulității , facem următoarele precizări :

Sanctiunea nulității atrage desființarea contractului și a actelor subsecvente. Astfel, contractul lovit de nulitate absolută sau anulat este considerat a nu fi fost niciodată încheiat (art. 1254 alin. 1 C. civ.).

În cazul în care contractul este desființat, fiecare parte trebuie să restituie celeilalte, în natură sau prin echivalent, prestațiile primite, potrivit prevederilor art. 1.639-1.647, chiar dacă acestea au fost executate succesiv sau au avut un caracter continuu

Clauzele contrare legii, ordinii publice sau bunelor moravuri și care nu sunt considerate nescrise atrag nulitatea contractului în întregul său numai dacă sunt, prin natura lor, esențiale sau dacă, în lipsa acestora, contractul nu s-ar fi încheiat. (art. 1255 alin. 1 C. civ.)

În caz de violență sau dol, cel al cărui consimțământ este viciat are dreptul de a pretinde, în afară de anulare, și daune-interese sau, dacă preferă menținerea contractului, de a solicita numai reducerea prestației sale cu valoarea daunelor-interese la care ar fi îndreptățit (art. 1257 C. civ.).

În cazul anulării sau constatării nulității contractului încheiat în formă autentică pentru o cauză de nulitate a cărei existență rezultă din însuși textul contractului, partea prejudiciată poate cere obligarea notarului public la repararea prejudiciilor

suferite, în condițiile răspunderii civile delictuale pentru fapta proprie. (art. 1258 C. civ.)

Contractul nul poate fi refăcut, în tot sau în parte, cu respectarea tuturor condițiilor prevăzute de lege la data refacerii lui. În toate cazurile, contractul refăcut nu va produce efecte decât pentru viitor, iar nu și pentru trecut. (art. 1259 C. civ.).

De asemenea am analizat principiile efectelor actului juridic civil: principiul forței obligatorii (*pacta sunt servanda*), principiul irevocabilității și principiul relativității (*res inter alios acta*). Cele mai cunoscute excepții de la principiul relativității efectelor contractului sunt: promisiunea faptei altuia și stipulația pentru altul.

În fine, în ultima parte a capitolului III am analizat actele juridice după modul cum se împart acestea în: oneroase și cu titlu gratuit.

Contractele cu titlu oneros se împart în contracte comutative și contracte aleatorii iar actele juridice cu titlu gratuit se subdivid în: acte dezinteresate și liberalități.

De asemenea am făcut analiza actului juridic după numărul părților: acte juridice civile unilaterale (cum ar fi testamentul, acceptarea moștenirii, denunțarea unui contract etc.), bilaterale (vânzarea, schimbul, donația etc.- contracte) și multilaterale (de exemplu, contractul de societate) și am trecut în revistă liberalitățile, în lumina Noului cod civil (donația și legatul) tratând în mod larg aceste liberalități în partea a doua, respectiv a treia a tezei.

Partea a doua a tezei este dedicată studiului contractului de donație și este structurată pe cinci capitole.

În primul capitol am analizat evoluția contractului de donație, noțiunea și reglementarea sediului materiei.

În dreptul roman, donația făcea parte din categoria pactelor legitime (*pacta legitima*), adică niște convenții care, fără să fie ridicate la rangul de contracte, vor fi totuși sancționate treptat prin diverse constituții imperiale

În dreptul roman existau mai multe categorii de donații: donațiunea între vii obișnuită, donațiunea între soți, dota, donațiunea *ante nuptias* și donațiunea *mortis causa*.

Începând cu anul 316 d.Hr., a devenit obligatorie insinuarea actului de donație, altfel spus copierea integrală a actului în registrele publice, deci a unui act scris care în practică însoțea actul juridic prin care fusese realizată donația. Insinuarea se cerea în scop de publicitate, pentru ca terții să ia cunoștință de existența respectivului act.

În timpul împăratului Constantin, se mai cerea și tradiția efectivă . Împăratul Teodosie al II-lea face obligatorie convenția de dotă independent de orice formă (428 d.Hr.), iar Iustinian convenția de donație.

În general, donațiile au fost privite defavorabil în dreptul roman, mai ales în epoca veche și cea clasică, deoarece – micșorând patrimoniul familiilor romane – le slăbeau potențialul economic

În vechiul drept francez, donațiile nu erau deloc favorizate, din contră, tendințele erau în sensul de a se conserva bunurile în familie, mai ales pentru că, în acea perioadă, rezerva nu îi proteja pe moștenitorii de sânge decât împotriva liberalităților testamentare.

Antipatia epocii față de liberalitățile convenționale este lesne de înțeles din perspectiva încercării de a menține bunurile în cadrul aceleiași familii.

Pentru a se da o și mai mare eficiență principiului irevocabilității, în anul 1731, în Franța a fost introdusă pentru prima dată formalitatea autentificării donațiilor, de către cancelarul D'Agnesseau, prin Ordonanța asupra donațiilor din 1731.

În dreptul românesc donația este definită , potrivit art. 985 din Noul Cod Civil: „Donația este contractul prin care, cu intenția de a gratifica, o parte, numită donator, dispune în mod irevocabil de un bun în favoarea celeilalte părți, numită donatar.”

Art. 985 definește donația ca fiind un contract , deci reprezintă un acord de voințe , cât și faptul că transferul dreptului de proprietate se face cu intenție liberală – intenția de a gratifica , ceea ce reprezintă cauza actului de donație și justifică sărăcirea patrimoniului donatorului și îmbogățirea patrimoniului donatarului. Astfel donația poate fi definită ca fiind acel contract prin care o parte ,numită donator , cu intenție liberală își micșorează în mod irevocabil patrimoniul său cu un drept , măbind patrimoniul celeilalte părți , numită donatar , fără a urmări să primească o contraprestație.

Considerăm că era necesară și menționarea caracterului solemn al donației , așa cum a fost noțiunea donației a fost definită de prof. Fr. Deak .

Donația este un contract distinct, independent care are reguli specifice în raport cu toate celelalte contracte civile.

În concepția Noului Cod Civil donația este și singurul contract prin care se poate realiza o liberalitate (art. 984 alin. 2).

Donația are următoarele caractere juridice :

- Donația este un contract unilateral;

De principiu, donația creează obligații doar în sarcina donatorului, astfel donația este un contract unilateral, însă ca act juridic și având în vedere numărul de voințe contractul de donație este bilateral, el dă naștere la obligații numai în sarcina unei părți contractante, și anume a donatorului

Donatarul (de principiu) nu își asumă nicio obligație față de donator, având în schimb o îndatorire de recunoștință care este însă de natură legală, și nu contractuală, fiind sancționată cu revocarea donației, în cazul în care donatarul se face vinovat de ingraturitudine față de donator, conform art. 1023 Cod civil (cazurile revocării pentru ingraturitudine).

- Donația este un contract cu titlu gratuit;

În cuprinsul contractului de donație sunt reunite două elemente : elementul subiectiv –care reprezintă cauza , intenția de a gratifica și elementul obiectiv , material – care presupune o însărăcire a donatorului și , corelativ ,o îmbogățire a donatarului.

Caracteristic pentru contractul de donație este intenția de a gratifica (*animus donandi*) a donatorului. Astfel, „premiile, cadourile prin diferite recompense făcute cu scopuri publicitare nu constituie donații.”

- Donația este translativă de proprietate;

Contractul de donație are un caracter translativ de proprietate și constă în transmiterea dreptului de proprietate , cu respectarea , după caz, a cerințelor legale privind transmiterea dreptului respectiv.

Caracterul translativ de proprietate al contractului de donație constă în aceea că, la fel ca la contractul de vânzare-cumpărare, dreptul de proprietate se transmite de

îndată ce a fost legat acordul de voințe (în cazul donației, acordul de voințe trebuie exprimat și consemnat în formă autentică). În cazul darului manual, predarea bunului donat nu este legată de momentul transferului dreptului de proprietate, deoarece această donație nu este un contract real.

În principiu, nimic nu oprește ca momentul transferului dreptului de proprietate să fie amânat de către părți, însă amânarea transferului dreptului de proprietate nu este posibilă în cazul darului manual, deoarece, fiind un contract real, încheierea sa valabilă presupune (pe lângă acordul de voință) și tradițiunea (predarea) bunului la momentul încheierii contractului.

- Donația este un contract solemn.

Asemănător cu art. 813 din Codul civil de la 1864, potrivit căruia „Toate donațiunile se fac prin act autentic”, art. 1011 alin. 1 din Noul Cod Civil prevede că: „Donația se încheie prin înscris autentic, sub sancțiunea nulității absolute”.

Prin această prevedere este consacrat caracterul solemn *ad validitatem* al donației.

Excepție de la regula de mai sus fac donațiile indirecte, donațiile deghizate și darurile manuale care se perfectează valabil prin simpla predare sau tradițiune, excepții consemnate și în alineatul al doilea al art. 1011 din Noul Cod Civil.

Felurile donației.

- Donația directă de bunuri prezente

Donația se poate încheia între persoane prezente, caz în care oferta de a dona este acceptată pe loc, notarul public autentificând actul de donație, de îndată ce consimțământul părților va fi exprimat. De menționat că un contract de donație se poate încheia și prin mandatar, cu condiția însă ca această persoană să posede o procură specială și autentică.

Dar donația se poate încheia și între persoane absente. Într-o astfel de situație, atât oferta donatorului, cât și acceptarea donatarului trebuie să îmbrace forma autentică.

Contractul se consideră încheiat în momentul în care acceptarea ofertei a ajuns la cunoștința ofertantului.

Dacă, înainte de a lua cunoștință despre acceptarea ofertei, donatorul moare ori devine incapabil, oferta donatorului devine caducă, contractul neputându-se încheia.

- Darul manual

Caracteristica principală a actului de dar manual este desigur remiterea sau tradițiunea bunului către beneficiar. Tradițiunea trebuie să fie efectivă, o simplă promisiune de remitere sau predare nu valorează dar manual.

Forma autentică nu este necesară pentru perfectarea unei donații pe calea darului manual, însă fiind vorba de o donație, acesta este guvernat de regulile de drept comun privind donația.

În Noul Cod Civil, darul manual își găsește limitări valorice, astfel, dacă vor fi remise bunuri corporale având valoare mai mare de 25.000 lei, actul nu va putea fi validat ca dar manual iar pentru valabilitatea sa este necesară încheierea unui act autentic.

Un subiect devenit deja clasic în doctrina românească îl reprezintă darurile de nuntă, daruri care constau în bunuri (de cele mai multe ori sume de bani) remise soților imediat după încheierea căsătoriei, cu ocazia celebrării nupțiale.

Se pune problema de a cunoaște dacă darul de nuntă este bun propriu al unui dintre soți sau este bun comun al soților.

De principiu, întrucât se pleacă de la premisa faptului că donatorul/donatorii sunt animați de o pornire interioară conștientă de a gratifica pe ambii soți, se consideră că bunul dăruit intră în comunitatea soților.

- Donația deghizată;

Donația este deghizată atunci când actul public cu titlu oneros este mincinos, simulat și, în realitate, ascunde o donație.

Donația deghizată trebuie să îndeplinească condițiile de fond cerute de lege pentru donații (actul de deghizare), dar sub aspectul formei să fie întrunite cerințele prevăzute de lege pentru validitatea actului aparent. Sancțiunea nerespectării formei cerute formei cerute de lege pentru actul aparent este nulitatea relativă (art. 992 alin. 1 NCC) a donației deghizate, chiar dacă forma nerespectată este cerută doar *ad probationem*.

În cazul donației prin interpunere de persoane obiectul diferă de cel al donației deghizate, astfel, așa cum sugerează și denumirea acestui tip de donație simulată, se cooptează un donatar care nu este în fapt adevăratul gratificat.

Astfel, prin contractul aparent, donația se face către o persoană interpusă capabilă să primească, și anume donatarul fictiv, iar în înscrisul secret este prevăzută persoana adevăratului donatar, și anume incapabilul să primească, și care se va bucura de efectele contractului.

- Donația indirectă;

Donația indirectă este, din punct de vedere al modului cum operează transferul de drept, opusul donației directe și constă în procurarea unei persoane beneficiare a unui avantaj gratuit prin intermediul unei operațiuni juridice care se diferențiază de donația comună și care nu este nici o donație deghizată sau dar manual.

Sunt cunoscute de către jurisprudență și doctrină ca fiind donații indirecte mai ales acte precum: remiterea de datorie, renunțarea la un drept și stipulația pentru altul, dar și acte oneroase prin care însă se realizează în mod voluntar un dezechilibru

Nu este exclus ca o donație să fie în același timp deghizată (disimulată sub aparența unui act oneros) și simulată în privința beneficiarului real al acesteia.

- Donația de organe umane;

Noul Cod Civil a reglementat alături de Legea nr. 96/2006 privind reforma în domeniul sănătății condițiile în care se poate dispune de propriul corp uman. Codul civil reglementează și se completează cu Legea nr. 96/2006 privind reforma în domeniul sănătății prelevarea și transplantul de la persoanele în viață și prelevarea de la persoanele decedate – prelevare care se traduce în donație.

Prelevarea și transplantul de organe, țesuturi și celule de origine umană de la donatori în viață se va face exclusiv în cazurile și condițiile prevăzute de lege, cu acordul scris, liber, prealabil și expres al acestora și numai după ce au fost informați, în prealabil, asupra riscurilor intervenției.

Donatorul va putea reveni asupra consimțământului dat oricând și fără motivare.

- Donația de bunuri viitoare.

Prin donație de bunuri viitoare se înțelege actul juridic prin care o

persoană se obligă într-un contract a lăsa la decesul său parte din averea sa, ori întregul său patrimoniu, unei alte persoane, care este astfel instituită succesoare pe cale de contract. Calitatea de succesibil este dobândită donatarului, sau mai bine zis instituitului, în virtutea acordului de voințe dintre dânsul și dispunător.

. Articolul 1228 din Codul civil arată că „În lipsa unor prevederi legale contrare, contractele pot purta și asupra bunurilor viitoare.” ori, așa cum vom arăta și în cele ce urmează, în principiu, donația de bunuri viitoare este posibilă și valabilă. Dacă vechiul Cod civil prevedea expres la art. 821 că „Donația între vii pentru bunurile viitoare este revocabilă”, Noul Cod Civil nu a preluat această prevedere.

Donația de bunuri viitoare încheiată prin convenție matrimonială între viitorii soți devine irevocabilă ceea ce-i conferă o mai mare siguranță donatarului.

Donația de bunuri viitoare încheiată prin convenție matrimonială între soți în timpul căsătoriei este revocabilă *ad nutum* urmând regimul normal al donațiilor între soți.

În capitolul al doilea am tratat formarea contractului de donație.

Am avut în vedere elementele esențiale ale contractului de donație : condițiile de fond și formă prevăzute de art. 1179 C. civ.

Capacitatea părților.

- Incapacități de a dispune prin donații

Sunt , în principiu, incapabili de a dispune prin donații: minorii și interzișii judecătorești.

Potrivit art. 988 alin. 1 C. civ., minorii nu pot face donații (nici cu încuviințarea părinților și nici cu autorizarea instanței de tutelă).

Persoanele puse sub interdicție prin hotărâre judecătorească, fiind lipsite de capacitate de exercițiu, nu pot încheia valabil contracte de donație (cu atât mai mult cu cât, în general, nu pot contracta).

- Incapacități de a primi donații.

Potrivit art. 990 alin. 1 C. civ., sunt anulabile donațiile „făcute medicilor, farmaciștilor sau altor persoane, în perioada în care, în mod direct sau indirect, îi acordau îngrijiri de specialitate dispunătorului pentru boala care este cauză a decesului”.

Potrivit art. 991 C. civ., sunt anulabile legatele încheiate în favoarea:

- a) notarului public care a autentificat testamentul;
- b) interpretului care a participat la autentificarea testamentului;
- c) martorilor (în cazurile prevăzute de lege);
- d) agenților instrumentatori (în cazurile prevăzute de lege);
- e) persoanelor care au acordat asistență juridică la redactarea testamentului.

Sanțiunea nulității se aplică și liberalităților deghizate sub forma unui contract cu titlu oneros sau făcute unei persoane interpuse (art. 992 alin. 1 C. civ.).

Sunt prezumate până la proba contrară ca fiind persoane interpuse ascendenții, descendenții și soțul persoanei incapabile de a primi liberalități, precum și ascendenții și descendenții soțului acestei persoane (art. 992 alin. 2 C. civ.).

- Incapacități privind donațiile de organe.

Potrivit art. 68 alin. 2 C. civ., se interzice prelevarea de organe, țesuturi și celule de origine umană de la minori, precum și de la persoanele aflate în viață, lipsite de discernământ din cauza unui handicap mintal, unei tulburări mintale grave sau dintr-un alt motiv similar, în afara cazurilor expres prevăzute de lege.

De asemenea, orice acte care au ca obiect conferirea unei valori patrimoniale corpului uman, elementelor sau produselor sale sunt lovite de nulitate absolută (art. 66 C. civ.).

Pentru a putea fi donator „în viață”, persoana trebuie să fie majoră, cu capacitate de exercițiu deplină, iar prelevarea să fie făcută în scop terapeutic.

Donația de organe de la persoanele decedate se efectuează numai dacă moartea cerebrală a fost confirmată medical.

Pentru a fi efectuat transplantul de organe, donatarul trebuie să își manifeste în scris consimțământul, după ce a fost informat asupra riscurilor și beneficiilor procedurii.

- Incapacități privind donațiile făcute partidelor politice.

Astfel, donațiile primite de un partid politic într-un an fiscal nu pot depăși 0,025% din veniturile prevăzute în bugetul de stat pe anul respectiv, iar în anul în care au loc alegeri nu pot depăși 0,050% (art. 5 alin. 1 și 2).

Sunt interzise donațiile de bunuri ori bani sau serviciile prestate gratuit, făcute cu scopul evident de a obține un avantaj economic sau politic.

Sunt incapabile de a face donații autoritățile ori instituțiile publice, regiile autonome, companiile naționale, societățile comerciale sau bancare cu capital integral ori majoritar de stat (art. 10 alin. 2). De asemenea, este interzisă acceptarea donațiilor din partea unui sindicat sau a unui cult religios, indiferent de natura acestora (art. 10 alin. 3).

Donațiile făcute partidelor politice din partea altor state ori a organizațiilor din străinătate, precum și din partea persoanelor fizice sau juridice străine sunt interzise.

- Formarea acordului de voință.

Pentru că donația este, în primul rând, un contract, ea trebuie să aibă la bază acordul de voințe al părților.

De principiu, consimțământul, ca element de validitate a contractului, trebuie să fie valabil (neviciat). Consimțământul este viciat când este dat prin eroare, surprins prin dol sau smuls prin violență (art. 1206 alin. 1 C. civ.).

- Obiectul contractului.

Potrivit art. 1225 alin. 1 C. civ., „obiectul contractului îl reprezintă operațiunea juridică, precum vânzarea, locațiunea, împrumutul și altele asemenea”.

În acord cu interpretarea doctrinară, apreciem că operațiunea juridică înseamnă, în realitate, a se referi la conduita părților. Astfel, în cazul de față obiectul contractului de donație „îl reprezintă donația”, adică transmiterea dreptului real sau de creanță (inclusiv componenta sa materială, predarea lucrului)

Pot forma obiectul material al donației bunurile mobile și imobile care, deopotrivă, trebuie să îndeplinească (potrivit dreptului comun) o serie de condiții, precum: să fie în circuitul civil, să fie determinate sau determinabile, posibile, licite și să existe sau să poată exista în viitor (art. 1225-1229 C. civ.).

- Cauza.

Scopul (motivul) pentru care donatorul transferă, cu titlu gratuit, proprietatea sau un alt drept patrimonial altei persoane trebuie să existe, să fie licit și moral. În caz contrar, donația nu poate fi valabil încheiată (pentru neîndeplinirea condițiilor prevăzute de art. 1179 alin. 1 pct. 4 și art. 1236 C. civ.).

Cauza donației cuprinde două elemente: intenția de a gratifica și motivul determinant.

Intenția de a gratifica constă în transmiterea dreptului de proprietate asupra unui bun sau altui drept real ori de creanță, cu titlu gratuit. Voința de a gratifica a donatorului este un element abstract, obiectiv, invariabil și comun tuturor contractelor de donație. Evident că intenția de a gratifica este strâns legată de consimțământul liber exprimat al donatorului.

Motivul determinant este scopul practic urmărit de donator, element subiectiv, variabil și concret în fiecare contract de donație

În capitolul al treilea al părții a doua am analizat principiul irevocabilității contractului de donație.

Pe lângă faptul că o serie de dispoziții speciale din Codul civil atrag atenția asupra cerințelor de fond și de formă ale contractului de donație, de natură a proteja voința donatorului, acestea consacră și caracterul definitiv, irevocabil al acestui contract. Vorbim deci despre art. 1015 C. civ. care reglementează principiul irevocabilității și care acționează oarecum descurajant pentru donator și consolidează securitatea circuitului civil al bunurilor.

În condițiile principiului forței obligatorii a oricărui contract consacrat prin art.1270 C. civ. – contractul valabil încheiat are putere de lege între părțile contractante – părțile au obligația de a respecta contractul încheiat, de a-l executa cu bună-credință, contractul impunându-se ca și legea (având forță juridică echivalentă). Avem aici în vedere irevocabilitatea ca principiu general al oricărui contract.

Astfel, sunt clauze incompatibile cu principiul irevocabilității donației și este lovită de nulitate absolută, donația care:

a) este afectată de o condiție a cărei realizare depinde exclusiv de voința donatorului;

– este vorba despre condiția pur potestativă care depinde doar de voința donatorului („mă oblig, dacă vreau”). Însă în materia donațiilor sunt interzise toate condițiile potestative, fie că sunt suspensive sau rezolutorii, fie că depind de donator sau donatar și fie că sunt simple sau pur potestative, adică dacă depind de o decizie arbitrară.

b) impune donatarului plata datoriilor pe care donatorul le-ar contracta în viitor, dacă valoarea maximă a acestora nu este determinată în contractul de donație;

– se preia textul din vechiul Cod civil, respectiv art. 823 și ca atare „Este nulă donația care impune donatarului plata datoriilor pe care donatorul le-ar contracta în viitor și a căror valoare n-a fost specificată prin actul de donație, întrucât donatorul ar fi liber să revoce donația contractând datorii până la concurența valorii bunurilor donate (chiar dacă, în fapt, nu contractează datorii).”

c) conferă donatorului dreptul de a denunța unilateral contractul;

– „clauza de denunțare unilaterală nu ar putea fi înscrisă într-un contract declarat de lege ca fiind irevocabil... clauza de denunțare unilaterală (trebuie) să nu reprezinte, în realitate, o condiție pur potestativă din partea celui care se obligă, deoarece obligația însăși asumată sub o astfel de condiție, este nulă.”

d) permite donatorului să dispună în viitor de bunul donat, chiar dacă donatorul moare fără să fi dispus de acel bun. Dacă dreptul de a dispune vizează doar o parte din bunurile donate, nulitatea operează numai în privința acestei părți.

Principiul irevocabilității donației mai suferă o atenuare ori o limitare, astfel art. 1016 alin. (1) consacră posibilitatea întoarcerea convențională, respectiv faptul că în contractul de donație poate să se prevadă „... întoarcerea bunurilor dăruite, fie pentru cazul când donatarul ar precedea donatorului, fie pentru cazul când atât donatarul, cât și descendenții săi ar precedea donatorului.”

Cauzele legale de revocare a donației.

Similar cu vechiul Cod civil, chiar dacă legiuitorul impune irevocabilitatea donației, tot acesta prevede și trei cazuri de revocare a donației.

- Revocarea pentru ingraturitudine.

„a) dacă donatorul a atentat la viața donatorului, a unei persoane apropiate lui sau știind că alții intenționează să atenteze, nu l-a înștiințat;

b) dacă donatarul se face vinovat de fapte penale, cruzimi sau injurii grave față de donator;

c) dacă donatarul refuză în mod nejustificat să asigure alimente donatorului ajuns în nevoie, în limita valorii actuale a bunului donat, ținându-se seama de starea în care se afla bunul la momentul donației.”

- Revocarea pentru neexecutarea sarcinii.

Contractul de donație cu sarcină este o varietate a contractului de donație prin care se impune donatarului să îndeplinească o obligație determinată numită sarcină, fie în folosul lui însuși (de exemplu: i se donează o sumă de bani cu sarcina de a-și continua sau desăvârși pregătirea profesională), fie în folosul donatorului (de exemplu: i se donează un apartament proprietate personală, cu sarcina de a-l întreține pe donator), fie în folosul unei terțe persoane (de exemplu: sarcina de a da un bun sau de a face un serviciu unui terț)

S-a considerat de asemenea că „donația cu sarcină este un contract gratuit numai în limita valorii nete de care beneficiază donatarul, scăzându-se din valoarea bunului primit suma ce reprezintă valoarea sarcinii stipulate în favoarea donatorului sau a unui terț; când sarcina este stipulată în favoarea donatarului însuși, contractul rămâne în întregime cu titlu gratuit

În conformitate cu art. 1027 alin. 1 C. civ., donatorul are la îndemână două posibilități de acțiune în situația în care sarcina nu este îndeplinită de donatar, astfel donatorul (sau succesorii săi în drepturi) poate cere fie executarea sarcinii, fie revocarea donației, dar în cazul în care sarcina a fost stipulată în favoarea unui terț, acesta poate cere numai executarea sarcini

Ca noutate și într-un oarecare spirit al teoriei impreviziunii, Noul Cod Civil a prevăzut posibilitatea revizuirii condițiilor și sarcinilor din cadrul liberalităților. Astfel, „dacă, din cauza unor situații imprevizibile și neimputabile beneficiarului..., executare a sarcinilor care afectează liberalitatea a devenit extrem de dificilă ori excesiv de oneroasă pentru beneficiar, acesta poate cere revizuirea sarcinilor.

- Revocabilitatea donațiilor între soți

Codul civil consacră principiul revocabilității donației între soți prin art.1031 conform căruia „orice donație încheiată între soți este revocabilă numai în timpul căsătoriei”.

Contractul de donație încheiat între soți, în timpul căsătoriei, poate avea ca obiect numai bunurile proprii ale soțului donator și care devin bunuri proprii ale soțului donatar dacă nu a fost stipulată intrarea acestora în proprietatea comună, ceea ce înseamnă transformarea dreptului de proprietate exclusivă a soțului donator într-un

drept de coproprietate în devălmășie al ambilor soți (evident, aceasta se poate întâmpla în regimul comunității legale sau convenționale de bunuri).

Deși donația între soți nu este interzisă, legea a instituit unele derogări de la regulile generale aplicabile donațiilor. Cea mai importantă regulă specială o constituie derogarea de la principiul irevocabilității donațiilor. Donația poate fi revocată doar de către soțul donator, nu și de moștenitorii sau creditorii acestuia, în orice moment, în timpul căsătoriei.

Revocarea se realizează prin voința unilaterală a soțului donator (*ad nutum*) indiferent de forma de realizare a donației. Putem concluziona că o astfel de donație rămâne definitivă și irevocabilă numai după desfacerea sau încetarea căsătoriei.

- Caducitatea donației.

Donația făcută în vederea căsătoriei nu își va produce efecte în cazul în care căsătoria nu se va încheia (art. 1030 C. civ.).

Tot caducitatea este aplicabilă și în cazul ofertei de donație în situația în care donatorul ofertant decedează ori este incapabil, în acest caz contractul de donație nefiind încă format.

În capitolul patru am analizat contractul de donație prin prisma efectelor pe care le produce față de donator, donatar și față de terți.

În lumina faptului că donația este un contract unilateral, naște de principiu, obligații în sarcina donatorului, donatarul având doar o obligație morală de recunoștință, însă în cazul în care donația se face cu sarcină, donatarul va avea obligații la rândul său.

Efectele donației sunt drepturile subiective și obligațiile civile la care dă naștere, pe care le modifică sau stinge aceasta, însă, așa cum unanim și de notorietate, doctrina cât și practica judiciară au statuat valoarea sarcinii va trebui să fie mai mică în raport cu valoarea bunului primit de donatar, în situație diferită, contractul de donație devenind sinalagmatic.

A. Obligațiile donatorului

- Obligația de predare a lucrului
- Obligația de garanție a donatorului

Datorită caracterului gratuit al contractului, în principiu, donatorul nu are și obligația de a-l garanta pe donatar pentru evicțiune sau pentru viciile ascunse

Ca excepție de la regula de mai sus, donatorul datorează totuși garanție pentru evicțiune:

- dacă a promis expres garanția, sau
- dacă evicțiunea decurge din fapta sa ori dintr-o împrejurare care afectează dreptul transmis, pe care a cunoscut-o și nu a comunicat-o donatarului la încheierea contractului

B. Obligațiile donatarului

Deoarece contractul de donație este unilateral, în principiu, donatarul nu are nicio obligație față de donator.

Totuși donatarul poate avea (cel mult) o obligație imperfectă, de recunoștință (morală), care, dacă este încălcată, poate duce implicit, în anumite condiții, la revocarea donației pentru ingraturitudine (art. 1023 C. civ.).

Dacă donația este sub modo (cu sarcini), donatarul are obligația de a executa sarcina întocmai ca debitorii din contractele sinalagmatice, deoarece, în caz contrar, donația poate fi „revocată”

C. Efectele donației față de terți

Ca orice contract translativ de proprietate, donația produce efecte (directe) doar între părțile contractante. Astfel, pentru ca donația să producă efecte și față de terți, este necesară îndeplinirea formelor de publicitate prevăzute de lege.

Mecenatul și sponsorizarea cu titlu gratuit – donații

Întrucât însăși definiția legală a mecenatului califică acest act ca liberalitate, având în vedere și tema lucrării noastre, considerăm că se impune și o scurtă analiză asupra actelor de mecenat și sponsorizare atunci când acestea se încheie cu titlu gratuit.

Potrivit art. 1 alin. (3) din Legea nr. 32/1994, „mecenatul este un act de liberalitate prin care o persoană fizică sau juridică, numită mecena, transferă, fără obligație de contrapartidă directă sau indirectă, dreptul său de proprietate asupra unor

bunuri materiale sau mijloace financiare către o persoană fizică, ca activitate filantropică cu caracter umanitar, pentru desfășurarea unor activități în domeniile: cultural, artistic, medico-sanitar sau științific, cercetare fundamentală aplicată.”

Iată că, fără echivocitate, mecenatul este calificat chiar de textul de lege ca fiind un act de liberalitate, așadar un act prin care o persoană (fizică sau juridică) dispune cu titlu gratuit de bunurile sale.

Din definiția legală a mecenatului se desprind și caracterele juridice ale acestuia.

Primul și cel mai important caracter al contractului de mecenat este că acesta este esențialmente gratuit. Într-adevăr, singurul folos obținut de mecena este unul spiritual, iar nu patrimonial.

Beneficiar al actului de mecenat va putea fi doar o persoană fizică. Facem aici un recurs la reglementări vechi și îndrăznim o comparație. Astfel, se observă că pe lângă incapacitățile speciale în materie de liberalități prevăzute de vechiul și Noul Cod Civil, Legea nr. 32/1994 instituie încă o incapacitate specială absolută de a primi printr-un act de mecenat, persoanele juridice fiind cele vizate.

Articolul 1 alin. 4 din Legea nr. 32/1994 este foarte explicit și foarte clar în sensul că acesta arată că actul trebuie încheiat în formă autentică.

Fiind un act de liberalitate, așa cum însăși textul din norma de reglementare îl numește, contractul de mecenat se circumscrie principiilor de drept comun, respectiv celor de la donație. Astfel fiind, mecenatul este un act irevocabil de gradul al doilea sens în care se impune concluzia că un act de mecenat nu va putea fi afectat de condiții suspensive sau rezolutorii venind dinspre mecena. De asemenea, se exclude și condiția pur potestativă, condiție care ar depinde exclusiv de voința unei părți.

Mecenatul va putea fi „revocat” pentru aceleași cauze prevăzute de art. 1020 pentru donație și anume: pentru ingratitude și pentru neexecutarea fără justificare a sarcinilor, doar cea stabilită în folosul beneficiarului, conform precizărilor de mai sus.

Sponsorizarea este actul juridic prin care două persoane convin cu privire la transferul dreptului de proprietate asupra unor bunuri materiale sau mijloace financiare pentru susținerea unor activități fără scop lucrativ desfășurate de către una dintre părți, denumită beneficiarul sponsorizării. Considerăm că sponsorizarea va fi cu titlu gratuit și deci un act de liberalitate doar în măsura în care sponsorul nu

urmărește să obțină avantaje comerciale, de imagine, de notorietate ori de credibilitate prin promovarea acestuia și nu obligă beneficiarul în acest sens, altminteri am fi în prezența unor obligații reciproce procuratoare de foloase materiale cuantificabile în favoarea sponsorului.

Nu lipsit de argumente, în literatura de specialitate s-au formulat opinii, a căror autori consideră că sponsorizarea poate fi atât un contract cu titlu gratuit, cât și unul cu titlu oneros, însă numai în limita sarcinilor impuse de către sponsor.

Sponsorizarea cu titlu gratuit nu poate fi decât un contract întrucât, fiind o donație (act juridic bilateral) presupune manifestarea de voință a ambelor părți, atât a sponsorului cât și a beneficiarului sponsorizării, contractul fiind însă unilateral – se nasc obligații doar în sarcina sponsorului.

Sponsorizarea cu titlu gratuit este un contract numit, translativ de proprietate, de dispoziție, comutativ și consensual (în anumite condiții).

Ceea ce interesează însă cel mai mult în cadrul lucrării noastre, este desigur caracterul de liberalitate al sponsorizării cu titlu gratuit, ceea ce am abordat deja în prima secțiune a prezentului capitol.

Sponsorizarea va putea fi și un act de liberalitate însă doar dacă sponsorul urmărește procurarea unui folos gratuit beneficiarului, fără niciun fel de contraprestație, însă totuși, spre deosebire de mecenat, sponsorizarea, la fel ca donația, poate fi afectată de sarcini, situație în care sponsorizarea va fi cu titlu gratuit doar până la concurența valorii sarcinii impuse.

Apreciem că sponsorizarea constituie o derogare și de la prevederile art. 984 alin. (2) C. civ. conform cărora liberalitățile pot fi făcute numai prin donație sau legat cuprins în testament. Derogarea este valabilă și pentru mecenat (cum am arătat mai sus). Nu putem considera sponsorizarea ca fiind o donație clasică, nici măcar indirectă sau deghizată, întrucât cauza celor două acte și mai ales scopul mediat al acestora face să apară diferențe importante între acestea.

Și, în fine, în partea a treia am tratat legatul cuprins în testament.

Această parte am structurat-o în patru capitole.

În primul capitol am făcut o analiză a evoluției testamentului în diferite țări cu tradiție în domeniul dreptului din Europa.

Din cele mai vechi timpuri, popoarele au avut în vedere protejarea dreptului oricărei persoane de a dispune liber de averea sa, atât în timpul vieții, prin acte *inter vivos*, cât și *mortis causa*, prin testament. Dispozițiile *post mortem*, care constituie substanța testamentului, dau expresie a ceea ce înțelege omul prin proprietate și destinul ei.

Testamentul, așa cum îl definesc legiuitorii, este un act unilateral, personal și revocabil prin care o persoană, numită testator, dispune de bunurile sale pentru momentul în care nu va mai fi în viață.

Putem observa că testatorii din toate timpurile și din toate mediile sociale au avut tendința de a se raporta la meleagurile natale, la strămoși și divinitate. Dar se protejează atât familia, cât și libertatea de a alege: „este o lege imuabilă aceea că tații trebuie să-și lase bunurile la copii lor după moarte și este tot o lege pe care o așezăm îndeobște între legile naturale, aceea că se poate dispune de propriile bunuri prin testament.”

Din dreptul roman, testamentul trece în dreptul modern. Însă, în timpul Evului Mediu, obiceiurile de origine germanică și principiile dreptului canonic nefiindu-i favorabile, testamentul nu este foarte des întâlnit, începând cu secolul al IX-lea până în secolul al XII-lea.

Ulterior, renașterea studiilor de drept roman conduce la transformarea treptată a testamentului, care redobândește o importanță tot mai mare, din secolul al XIII-lea.

În Roma străveche, moștenirea legală (*ab intestat*) a apărut înaintea celei testamentare. Cele două forme de moștenire au cunoscut o evoluție proprie.

Sucesiunea testamentară are o origine mai nouă. Testamentul presupune existența unei societăți mai evolute, în care șeful familiei (*pater familias*), stăpân al bunurilor familiale, putea să dispună de ele cu respectarea anumitor formalități în favoarea oricărei persoane.

Datele dreptului comparat confirmă teza că, în general, succesiunea testamentară este posterioară celei legale. Într-adevăr, la greci, la popoarele germanice și la alte popoare moștenirea legală a apărut, așa cum dovedesc textele, înaintea celei testamentare. Legea celor XII table, apărute după formarea statului roman, cunoaște ambele forme de moștenire.

În Germania, stat federal, se aplică pe întreg teritoriu dispozițiile Codului civil (BGB), iar dreptul local primește o aplicare restrânsă, numai în cazul în care Codul civil permite în mod expres aceasta. În Codul civil, succesiunile formează obiect de reglementare al Cărții a V-a.

Legea prevede că certificatul de moștenitor (*Erbschein*) cuprinde informații privind identitatea moștenitorilor, nu și întinderea masei succesoriale. Acest certificat este emis de instanța succesorală de la ultimul domiciliu al lui *de cuius*

Moștenitorii devin proprietari din momentul deschiderii succesiunii și pot intra în posesia bunurilor succesoriale direct. Legatarul cu titlu particular trebuie să ceară predarea legatului de la moștenitori

Roma fiind leagănul dreptului roman, care a influențat și a stat la baza multor sisteme de drept, sistemul de drept italian este privilegiat. Reglementările moderne reflectă principiile esențiale ale normelor inițiale, adaptate epocii contemporane

La început, rudenia de sânge stabilită pe linie maternă constituia baza existenței comunității și a condus la apariția moștenirii *ab intestat*.

Odată cu apariția familiei patriarhale, când bărbatul dobândește o poziție dominantă în familie, a apărut și moștenirea testamentară. În acest fel, *pater familias* dispune de bunurile sale chiar și *mortis causa*.

Potrivit concepției moștenite din dreptul roman, și în Italia se consideră că moștenirea legală (*successionne legitima*) are caracter supletiv, în sensul că intervine numai în măsura în care lipsește total sau parțial moștenirea testamentară

Legatarii dobândesc fără a fi nevoie să facă dovada acceptării moștenirii (păstrând însă dreptul de a renunța), dar trebuie să ceară punerea în posesie de la persoanele însărcinate cu predarea legatului (art. 649 C. civ. italian).

Vechiul drept francez a preluat, în esență, concepția romană.

Codul Civil Francez sau Codul Civil Napoleonian a fost realizat în vremea Primului Imperiu Francez sub îndrumarea lui Napoleon Bonaparte. În acest cod se acordă o deosebită importanță proprietății juridice, aceasta situându-se în centrul reglementărilor sale juridice, fiind privită drept sorgintea originară a oricăror libertăți individuale. Este în vigoare și în prezent în Franța și a fost preluat de majoritatea țărilor europene, precum și de alte țări de tradiție juridică europeană.

Canada este o federație care cuprinde 10 provincii și 3 teritorii. Cele mai multe domenii de drept privat (inclusiv dreptul succesoral), care în Constituția canadiană sunt desemnate sub titlul „*Property and Civil Rights*”, sunt de competența exclusivă a parlamentelor provinciale. Provincia Quebec este singura care are un sistem de drept civil derivat din Codul civil francez. Totuși, importante instituții din sistemul de *common law*, aplicabil în restul Canadei, au fost încorporate de-a lungul anilor în sistemul din Quebec, cum ar fi, de pildă, conceptul de *trust*, astăzi integrat în Codul civil din Quebec. Acest Cod civil a fost adoptat la 18 decembrie 1991 și a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1994.

În cazul în care *de cuius* nu a întocmit testament sau toți legatarii desemnați precedaseră, Codul civil prevede care sunt clasele de moștenitori și cotele ce li se cuvin din moștenire.

În dreptul cutumiar al Galiciei (actuala Spanie) exista tradiția ca toți copiii dintr-o familie, atât băieții, cât și fetele să primească o parte din moștenire. Însă unul din fii, care era numit *mellorado*, era cel care moșteneau casa și o treime din moștenire. În unele sate, *mellorado* primea chiar și două treimi din moștenire. Aceste două treimi constau în toate terenurile familiei. Ceilalți copii primeau partea lor în bani sau alte bunuri.

Până la instaurarea stăpânirii romane, în Dacia se aplica cutuma locală. Ulterior, s-a introdus dreptul roman scris și instituțiile juridice au fost reglementate de acesta. Succesiunea putea fi deferită prin testament sau *ab intestat*. Peregrinii (toți locuitorii liberi ai Daciei) utilizau forma orală a testamentului. Deși nu se bucurau de *ius commercii* sau *commercium* (dreptul de a încheia acte juridice potrivit dreptului roman), peregrinii aveau totuși *testamenti factio pasiva*, putând veni la succesiunea cetățenilor romani.

În condițiile feudalismului dezvoltat, instituțiile juridice păstrează un important fond de norme străvechi, dar se adaugă și numeroase reguli noi. Moștenirea era, ca și până atunci, legală (în lipsa manifestării de voință a lui *de cuius*) și testamentară.

În perioada voievodatului, dreptul scris în Transilvania a fost influențat de tendința factorilor locali de a consolida autonomia voievodatului, pe de o parte, și de politica centralizatoare promovată de Ungaria, pe de altă parte. În domeniul dreptului

succesoral, s-a introdus un sistem care funcționa în raport cu poziția socială a părților și cu proveniența bunurilor. Doar băieților li se puteau transmite bunurile donative ale nobililor.

În Țara Românească era aplicabilă Legiuirea Caragea promulgată în anul 1818, pe vremea domniei domnitorului fanariot Ioan Gheorghe Caragea (1812-1818). Chiar dacă este, prin conținutul său, mai puțin unitară, deoarece cuprinde norme de drept civil, penal și de procedură, cea de-a patra parte este „despre daruri și moștenire”.

În Moldova, la inițiativa domnitorului Scarlat Callimachi (Calimach) a fost alcătuit Codul Calimach numit și Codica Țivilă a Moldovei, urmărindu-se să se îmbine dreptul local, bazat pe obiceiul pământului, cu dreptul bizantin. La baza codului au stat Codul civil francez din 1804 și Codul civil austriac din 1811.

În perioada 1691-1848, în Transilvania, sistemul succesoral nu a suferit modificări importante. Au intervenit unele noutăți doar în privința dreptului iobagilor de a dispune de bunurile lor, fie prin acte *inter vivos*, fie *mortis causa* (Patenta lui Iosif al II-lea din 22 august 1785).

În districtele de graniță, se putea dispune prin testament doar de bunurile imobile. Potrivit principiului masculinității, pământul revenea primului născut băiat, iar în lipsa descendenților, celei mai apropiate rude de sex masculin, cu condiția ca acesta să figureze în sânul familiei. Femeile veneau la moștenirea pământului doar în lipsa unui bărbat conscriș.

Unirea Principatelor a condus la elaborarea Codul nostru civil din 1864 sau Codul Civil al lui Cuza sau Codicele Civil care a fost codul civil în vigoare în Principatele Unite ale României și ulterior România de la data de 1 decembrie 1865 până la data de 1 octombrie 2011.

Codul prevedea că proprietatea poate fi transmisă atât prin acte juridice încheiate între persoanele în viață – *inter vivos* – cât și prin acte pentru cauză de moarte – *mortis causa*. Ca atare, proprietatea se transmite și pe cale succesorală, sub cele două forme ale sale: *ab intestat* și testamentară. Codul reglementa amănunțit deschiderea succesiunii, categoriile de succesori, ordinea și cota în care aceștia dobândesc bunurile defunctului, opțiunea succesorală și lichidarea succesiunii.

Testamentele sunt de mai multe feluri: olograf, autentic și mistic.

Totodată, sunt reglementate și legatele, acestea fiind dispoziții testamentare pentru o fracțiune de moștenire, toată moștenirea sau un bun determinat.

În capitolul al doilea am analizat conținutul testamentului ,prin prisma caracterelor ,naturii juridice ale acestuia ,condițiile de fond și de formă , precum și clasificarea testamentelor conform Noului Cod civil.

În conformitate cu art. 1034 din Codul Civil al României, în vigoare începând cu data de 01 octombrie 2011 „Testamentul este actul unilateral, personal și revocabil prin care o persoană, numită testator, dispune, în una dintre formele cerute de lege, pentru timpul când nu va mai fi în viață.”

În conformitate cu art. 1034 din Codul Civil al României, în vigoare începând cu data de 01 octombrie 2011 „Testamentul este actul unilateral, personal și revocabil prin care o persoană, numită testator, dispune, în una dintre formele cerute de lege, pentru timpul când nu va mai fi în viață.”

În jurul acestei ultime definiții legale, care trebuia și a fost asociată cu alte dispoziții legale, s-au construit opinii doctrinare care, în principiu, au converș spre aceeași concluzie, firească de altfel, ca testamentul este un act juridic unilateral, solemn, esențialmente personal și esențialmente revocabil.

Aceste caractere juridice care lipseau (cu excepția revocabilității) din cuprinsul definiției legale din vechiul Cod civil au fost preluate din doctrină în mod judicios și corect de către legiuitorul Noului Cod Civil, acesta inserând, în mod nemediat, caracterele menționate în cuprinsul definiției legale a testamentului, după cum în mod lesne se poate observa din chiar textul art. 1034 Cod civil.

Considerăm că legiuitorul Noului Cod Civil a fost deosebit de inspirat prin preluarea criticilor doctrinare și adaptarea acestora într-o definiție care a evoluat spre ceea ce credem că este o definiție corectă, clară, concisă, dar, totodată, cuprinzătoare a testamentului, sens în care afirmăm că aceasta nu mai are nevoie nici de „ajustări” și nici de explicații suplimentare laborioase.

Redactarea aleasă de către legiuitorul Noului Cod Civil este de apreciat și prin prisma faptului că acesta a reușit să discearnă între definiții doctrinare emise de autori a căror conținut era, de asemenea, incomplet sau lipsit de suficiență acuratețe. Un exemplu în acest sens este definiția propusă de C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu și

Al. Băicoianu, care considerau că definiția completă a testamentului este următoarea: „Testamentul este un act solemn, unilateral, revocabil și personal, prin care testatorul dispune pentru după încetarea sa din viață, de tot sau parte din avutul pe care-l lăsa la moartea sa” or, din această definiție, care deși adaugă caracterele de solemn, unilateral și personal ale testamentului, rezultă din nou limitarea incorectă la dispoziții testamentare care privesc doar patrimoniul succesoral ori bunurile din acesta.

Caracterele juridice ale testamentului sunt mult mai ușor de observat, acestea fiind oricum bine cunoscute dinaintea inserării directe în cadrul definiției: act solemn, act unilateral, act personal, act pentru cauza de moarte, act revocabil.

act solemn

„...în una din formele cerute de lege...” impune art. 1034 Cod civil, așadar posibilitatea de manifestare a ultimelor voințe a testatorului este limitată la posibilitatea de alegere a uneia din formele reglementate strict de lege. Există deci o limitare a exprimării voinței în mod liber, legea neluând în considerare alte forme de exprimare în ceea ce privește actul testament.

act unilateral

Pentru valabilitatea formării testamentului nu este necesară acceptarea dispozițiilor de către legatar ori de către executor testamentar – dacă este cazul. Este suficientă voința unică și exclusivă a testatorului pentru ca testamentul exprimat în una din formele prescrise de lege să producă efecte juridice, legatul transmițându-se către legatar la momentul deschiderii moștenirii testatorului, sub condiția ca legatarul să accepte legatul.

act revocabil

Testamentul se constituie într-o excepție de la dreptul comun în materie civilă, fiindu-i stabilite reguli de fond și forma speciale. Astfel, până în ultima clipă a vieții sale și sub seama îndeplinirii condițiilor privind capacitatea, testatorul poate revoca ori modifica testamentul întocmit

act personal

Testamentul este un act cu caracter esențialmente personal. Reprezentarea sau încuviințarea ocrotitorului legal al eventualului testator nu pot fi permise pentru a

valida un testament. Asistarea de specialitate la întocmirea/redactarea testamentului nu înlătură caracterul personal al actului de ultima voință, în măsura în care voința personală a autorului nu este viciată și exprima exclusiv voința acestuia.

act pentru cauza de moarte (mortis causa)

Efectele juridice ale dispozițiilor testamentare se vor produce numai la moartea testatorului, dacă legea nu conține prevederi contrare.

Legatarul nu va beneficia de nici un drept cât timp testatorul este în viață sau prezumat a fi în viață, dreptul de dispoziție asupra obiectului legat nefiind în niciun fel afectat de existența testamentului.

Conținutul testamentului

Cuprinsul principal al testamentului îl constituie legatele. Pe lângă acestea, testamentul poate cuprinde și alte dispoziții de ultimă voință

Articolul 1035 din Codul Civil arată ca: „Testamentul conține dispoziții referitoare la patrimoniul succesoral sau la bunurile ce fac parte din acesta, precum și la desemnarea directă sau indirectă a legatarului. Alături de aceste dispoziții sau chiar și în lipsa unor asemenea dispoziții, testamentul poate să conțină dispoziții referitoare la partaj, revocarea dispozițiilor testamentare anterioare, dezmoștenire, numirea de executori testamentari, sarcini impuse legatarilor sau moștenitorilor legali și alte dispoziții care produc efecte după decesul testatorului.”

Așadar, testamentul poate conține și alte clauze, care nu se referă la patrimoniul succesoral, clauze ce nu pot însă încălca ordinea publică, ca de exemplu:

– recunoașterea unui copil din afara căsătoriei, atât de către mamă (recunoașterea unui copil care nu a fost înregistrat în Registrul de stare civilă sau care a fost trecut în acest registru ca născut din părinți necunoscuți), cât și de către tată (recunoașterea copilului conceput și născut în afara căsătoriei). O asemenea recunoaștere, făcută prin testament, nu se poate revoca (art. 416 C. civ.);

– părintele poate desemna și persoana care urmează a fi numită tutore al copiilor săi (art. 114 C. civ.) sau poate prevedea, în mod expres, că înlătură posibilitatea ca o anumită persoană să fie tutore (art. 113 C. civ.);

– fiecare soț poate dispune prin testament de partea ce i s-ar cuveni din comunitatea de bunuri, la încetarea căsătoriei (art. 350 C. civ.);

Conceptul de liberalitate

– testatorul poate să-și dea acordul sau să interzică, după decesul său, folosirea prelevării de organe, țesuturi și celule umane, în scop terapeutic sau științific (art. 81 C. civ.);

– testatorul poate dispune de modalitatea de efectuare a propriilor sale funeralii și poate da dispoziții cu privire la corpul său după moarte (art. 80 Cod Civil);

– se numește executorul testamentar și limitele puterilor sale;

– se poate înființa o fundație, urmând ca scopul și patrimoniul acesteia să fie precizate de testator;

– prin testament (dar și prin convenție) se poate interzice înstrăinarea unui bun, însă numai pentru o durată de cel mult 49 de ani și sub condiția să existe un interes serios și legitim. Termenul începe să curgă de la data dobândirii bunului (art. 627 C. civ.);

– prin legat (dar și prin convenție), se poate împuternici o persoană în vederea administrării unuia sau mai multor bunuri, a unei mase patrimoniale sau a unui patrimoniu care nu îi aparține. Împuternicirea prin legat produce efecte numai dacă este acceptată de administratorul desemnat de testator;

– prin testament, testatorul poate să aleagă legea aplicabilă propriei sale succesiuni (art. 26345 C. civ.);

Toate dispozițiile cuprinse în testament reprezintă manifestarea liberă a voinței testatorului și vor produce efecte la moartea acestuia.

Excepție face recunoașterea de filiație, care produce efecte imediat, adică de la data redactării testamentului. Ea se deosebește de celelalte dispoziții testamentare și prin faptul că este irevocabilă, așa cum am arătat.

Condițiile de fond ale testamentului

Pentru ca dispozițiile testamentare să fie valabile, trebuie îndeplinite condițiile de fond, și anume: capacitatea de a dispune și de a primi prin testament, voința liberă și neviciată a testatorului și cauza valabilă a actului juridic.

Capacitatea

În art. 987 alin. 1 Cod civil „Orice persoană poate face și primi liberalități, cu respectarea regulilor privind capacitatea.”

– Capacitatea de a dispune prin testament

Capacitatea de a dispune prin testament se subsumează regulilor generale privind capacitatea civilă.

Testatorul trebuie să aibă capacitatea de a dispune prin liberalități sau alte acte juridice privind transmisiunea succesorală la momentul la care își exprimă consimțământul, iar cel gratificat trebuie să aibă capacitatea de a primi prin testament la momentul deschiderii moștenirii testatorului.

Capacitatea de a dispune este regula, iar incapacitatea este excepția.

Capacitatea de a dispune prin testament se va aprecia în raport de data la care testatorul își exprimă consimțământul neviciat.

Incapacitatea de a dispune prin testament este de asemenea prevăzută de Codul civil în art. 988 alin. 1 C. civ. care arată că „Cel lipsit de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă nu poate dispune de bunurile sale prin liberalități, cu excepția cazurilor prevăzute de lege.”

– *Capacitatea de a primi prin testament*

În virtutea art. 987 alin. 1 C. civ., oricine (cu respectarea regulilor privind capacitatea) poate primi liberalități. Pe cale de consecință orice persoană capabilă poate fi gratificată pe cale testamentară.

Incapacitățile comune pentru legat și donații sunt cuprinse în art. 990 C. civ., astfel:

a) sunt incapabili relativ de a primi liberalități medicii, farmaciștii sau alte persoane, în perioada în care, în mod direct sau indirect, au acordat îngrijire de specialitate dispunătorului (donator sau testator) pentru boala care este cauza a decesului – regula incapacității speciale în materia liberalităților. La aceasta regula Codul Civil instituie, în mod tradițional îndrăznim să afirmăm excepții, astfel sunt valabile liberalitățile deci și legatele dispuse în favoarea soțului, rudelor în linie dreaptă sau colateralilor privilegiați, chiar dacă aceștia i-au acordat dispunătorului/testatorului asistența de specialitate pentru boala cauzatoare a decesului precum și cele dispuse în favoarea altor rude până la gradul al patrulea inclusiv, cu condiția ca, la data întocmirii actului de liberalitate, dispunătorul nu avea soț și nici rude în linie dreaptă ori colaterali privilegiați.

b) sunt incapabili relativ de a primi liberalități preoții sau alte persoane care i-au acordat dispunătorului asistență de specialitate, în timpul bolii cauzatoare a decesului. Similar cu situația prevăzută pentru medici, farmaciști și persoanele asimilate acestora din urmă, excepția va opera și aici în favoarea soțului, rudelor în linie dreaptă sau colateralilor privilegiați, iar în lipsa acestora, rudelor până la gradul al patrulea inclusiv. Nulitatea relativă este din nou aplicabilă și în această ultimă situație.

Articolul 991 C. civ. prevede cea de-a doua categorie de incapacități speciale – cea referitoare doar la legate în care se arata ca sunt anulabile legatele în favoarea:

- a) notarului public care a autentificat testamentul;
- b) interpretului care a participat la procedura de autentificare a testamentului;
- c) martorilor, în cazurile prevăzute la art. 1043 alin. 2 și art. 1047 alin. 3;
- d) agenților instrumentatori, în cazurile prevăzute la art. 1047;
- e) persoanelor care au acordat, în mod legal, asistență juridică la redactarea testamentului.

Simulația în materia incapacităților de a primi prin testament

La alin 2 C. civ. precizează că „Sunt prezumate până la proba contrară ca fiind persoane interpușe ascendenții, descendenții și soțul persoanei incapabile de a primi liberalități, precum și ascendenții și descendenții soțului acestei persoane.” – o noutate în ceea ce privește simulația în materie testamentară din care putem trage următorul raționament conclusiv și sintetic totodată: prezumția cu privire la persoanele interpușe are o natură relativă și nu absolută ca în vechea reglementare iar cercul persoanelor asupra cărora se aplica aceasta prezumție relativă de interpunere se extinde – este vorba de categoria ascendenților (fără limitare și alții decât ascendenții privilegiați).

Consimțământul testatorului

Art. 1038 din Noul Cod Civil prevede, la primul alineat că: „testamentul este valabil numai dacă testatorul a avut discernământ și consimțământul său nu a fost viciat.”

În materie testamentară, viciile de consimțământ prezintă unele particularități, chiar dacă se supun regulilor de drept comun. Astfel, voința testatorului poate fi

viciată prin eroare, dol sau violență, care sunt reglementate de dreptul comun, dar dolul se manifestă sub formă de captație sau sugestie, specifice doar materiei testamentare. Aceste manevre sunt folosite în scopul determinării dispunătorului să facă o liberalitate pe care altfel nu ar face-o și nici nu are avea motiv să o facă.

Cauza dispozițiilor testamentare

Are la baza intenția liberală – *animus donandi* – de a da, fără a urmări să primească ceva în schimb. Pentru ca testamentul să fie valabil, cauza trebuie să existe, să fie licită și morală.

De asemenea, dispozițiile testamentare trebuie să aibă, în afară de cauză, și un obiect determinat sau determinabil și licit.

Actele asupra unei moșteniri nedeschise sunt interzise.

Condițiile de formă.

Condițiile de formă, generale și comune tuturor testamentelor sunt forma scrisă și forma actului separat.

Forma scrisă a testamentului este obligatorie pentru validitatea acestuia.

Trăsătura comună pentru toate formele testamentare este că acestea sunt forme scrise, testamentul verbal (oral sau nuncupativ) nefiind recunoscut nici de Noul Cod Civil, chiar în situația unei forțe majore sau unei imposibilități obiective de natură fizică. „Întrucât forma scrisă este o condiție de validitate a testamentului, ea nu poate fi înlocuită cu înregistrarea pe peliculă sau bandă magnetică ori alte asemenea procedee, care pot ascunde o fraudă, fiind posibile și trucaje.”

Forma actului separat este cunoscută în doctrină ca și obligativitatea testamentului separat sau oprirea testamentului reciproc.

Legea interzice ca două persoane să testeze prin același act una în favoarea celeilalte sau în favoarea unei terțe persoane (testamentul conjunctiv).

Practic, dacă două persoane, de exemplu, soții, solicită notarului public să facă un testament în care să testeze unul în favoarea celuilalt, în cadrul aceluiași act, niciunul nu îl poate revoca fără consimțământul celuilalt. S-ar încălca astfel libertatea fiecăruia de a dispune oricând în alt mod și de a putea revoca testamentul.

În aceste condiții, încălcându-se caracterul unilateral, personal și individual al testamentului, sancțiunea testamentului reciproc nu poate fi alta decât nulitatea absolută.

Deși sub altă titulatură, pe care o considerăm neinspirată, Noul Cod Civil păstrează interdicția ca două sau mai multe persoane să testeze prin același înscris. Art. 1036 numește acest testament ca fiind „reciproc”. Reciproc înseamnă ceva „care acționează unul asupra celuilalt, care se influențează unul pe altul, care vine din amândouă părțile” ori dacă ne uităm și interpretăm conținutul art. 1036 acesta prevede și situația în care două sau mai multe persoane testează în favoarea unui terț prin același testament. Fără a merge cu ipoteza aceasta mai departe, este evident că lipsește cu desăvârșire „reciprocitatea” invocată în titulatura art. 1036, situație în care ar fi fost mai bună titulatura de „testament conjunctiv” – la care s-a renunțat.

Clasificarea felurilor testamentare conform Noului Cod Civil.

Noul Cod civil prevede diferite forme scrise prin care testatorul își poate manifesta ultima voință. Enumerarea felurilor de testamente este limitativă și orice altă formă întrebuințată este nulă absolut și nu produce efectele pe care le produce testamentul.

Testamentele ordinare sau obișnuite sunt cele mai întâlnite tipuri de testamente. Referindu-se la acestea, art. 1040 din Noul Cod Civil prevede că: „Testamentul ordinar poate fi olograf sau autentic.”

a) *Testamentul olograf* trebuie scris în întregime, datat și semnat de mâna testatorului, sub sancțiunea nulității absolute, conform dispozițiilor art. 1041 din Noul Cod Civil.

Avantajele acestui tip de testament sunt accesibilitatea, păstrarea secretului ultimei voințe și faptul că nu presupune efectuarea unor cheltuieli. Testamentul olograf poate fi făcut de oricine, pe orice suport, în orice loc și oricând. Singura condiție impusă de lege este aceea că trebuie să fie opera exclusivă a dispunătorului. Deci, nu poate fi făcut prin mijlocirea unei alte persoane.

Dezavantajele testamentului olograf sunt cele ale înscrisurilor sub semnătură privată. Poate fi sustras sau falsificat, iar testatorul nu este pus la adăpost față de

viciile de voință. Pentru a fi protejat acest tip de testament, ar trebui întocmit în mai multe exemplare și păstrat într-un loc sigur.

Condiția ca testamentul să fie scris în întregime de mâna testatorului conferă acestuia caracterul expresiei libere și conștiente a voinței acestuia.

b) Testamentul autentic este testamentul autentificat de un notar public sau de o altă persoană investită cu autoritate publică de către stat, potrivit legii.

Dispozițiile art. 1043 din Noul Cod Civil prevăd și posibilitatea ca testatorul să fie asistat de unul sau doi martori, cu ocazia autentificării testamentului.

Avantajele testamentului autentic constau în faptul că acest tip de testament este accesibil chiar și persoanelor care nu știu sau nu pot scrie, mijloacele dolosive sunt mai greu de folosit și înscrisul testamentar este bine conservat. Notarul este cel care asigură protecția voinței testatorului, influențarea prin sugestie sau captație este mai greu de realizat.

Tot notarul păstrează un exemplar al testamentului, nefiind posibilă sustragerea sau dosirea actului de ultimă voință.

Dezavantajele testamentului autentic rezultă din faptul că întocmirea acestuia necesită un timp mai îndelungat și este costisitor, presupunând cheltuieli materiale sporite, față de testamentul olograf, precum și din faptul că secretul dispozițiilor de ultimă voință nu este pe deplin asigurat.

Puterea doveditoare a testamentului autentic este, până la înscrierea în fals, aceea a oricărui înscris autentic, iar sancțiunea pentru nerespectarea formalităților esențiale prevăzute de lege este nulitatea absolută a testamentului.

Testamentele privilegiate

Aceste testamente sunt legiferate din cauza împrejurărilor excepționale în care sunt făcute și sunt scutite de formalitățile obișnuite, permițându-se, în situația lor, înlocuirea formalităților cu forme simplificate de autentificare, derogatorii de la regulile autentificării înscrisurilor.

Testamentele privilegiate sau simplificate sunt testamentele în caz de epidemii, catastrofe, războaie sau alte asemenea împrejurări excepționale; testamentele maritime și fluviale; testamentele militarilor; testamentele persoanelor internate într-o instituție sanitară.

Simplitatea acestor testamente se datorează, în primul rând, condițiilor excepționale în care se încheie și, în al doilea rând, faptului că sunt instrumentate de persoane fără pregătire specială.

a) *Testamentele în caz de epidemii, catastrofe, războaie sau alte asemenea împrejurări excepționale* pot fi folosite de persoanele aflate pe un teritoriu izolat datorită condițiilor excepționale.

b) *Testamentele maritime și fluviale* sunt la îndemâna călătorilor și membrilor echipajului, în cursul unei călătorii maritime sau fluviale, precum și în cursul unei călătorii la bordul unei aeronave aflate în zbor.

c) *Testamentele militarilor* se pot folosi de militari, precum și de cei asimilați lor, respectiv personalul salariat ori care prestează servicii în cadrul forțelor armate ale României, cât timp se află sub serviciul militar și în imposibilitate de a se adresa unui notar public.

d) *Testamentele persoanelor internate în instituții sanitare* au fost introduse de Noul Cod Civil, Codul Civil din 1864 neprevăzând acest tip de testamente.

Din analiza condițiilor necesare folosirii testamentelor privilegiate, rezultă că acestea trebuie semnate de agentul instrumentator, de testator și de cei doi martori care au asistat la întocmirea testamentului; că își produc efectele juridice numai în situația în care testatorul a murit în împrejurările neobișnuite, care l-au împiedicat să folosească formele testamentelor ordinare și că testamentul privilegiat, înainte de a fi executat, se va prezenta unui notar public pentru îndeplinirea procedurii de deschidere și pentru a fi vizat spre neschimbare.

Dispozițiile privind semnarea testamentului sunt prevăzute de lege sub sancțiunea nulității absolute. Dacă testatorul sau unul dintre cei doi martori nu poate semna, se va face mențiune despre cauza care l-a împiedicat să semneze.

O particularitate a testamentului privilegiat este aceea că devine caduc în 15 zile de la data când dispunătorul ar fi putut să testeze în vreuna din formele ordinare. Potrivit prevederilor art. 1048 din Noul Cod Civil, acest termen „se suspendă dacă testatorul a ajuns într-o stare în care nu îi este cu puțință să testeze.” Caducitatea nu se aplică, însă, dispoziției testamentare prin care se recunoaște un copil.

Alte forme testamentare numite „speciale” sunt prevăzute de lege în ceea ce privește depunerile la bănci.

Dispozițiile testamentare referitoare la sumele de bani, valorile sau titlurile de valoare depuse la instituții specializate sunt valabile cu respectarea condițiilor de formă prevăzute de legile speciale aplicabile acestor instituții.

Art. 1049 din Noul Cod Civil prevede că instituțiile specializate nu vor putea proceda la predarea legatului având ca obiect sume de bani, valori sau titluri de valoare decât în baza unei hotărâri judecătorești sau a unui certificat de moștenitor care constată calitatea de legatar, precum și valabilitatea dispoziției testamentare. În această situație, sunt valabile dispozițiile referitoare la raport și reducere.

Același text de lege instituie obligația instituțiilor de credit de a comunica mențiunea dispozițiilor testamentare ale clienților în Registrul național notarial, de îndată ce aceștia își exprimă liber voința.

În doctrină, este considerată o formă testamentară specială și *clauza de preciput înscrisă într-o convenție matrimonială*.

Ne reține atenția și *testamentul făcut în străinătate*, relevantă fiind legea aplicabilă testamentului cu element de extraneitate.

Problema testamentului făcut de un cetățean român în străinătate aparține mai mult dreptului internațional privat. Acesta poate face testamentul său în formă autentică, respectând reglementările aplicabile în țara în care se afla.

Totodată, cetățeanul român poate face un testament în forma care, în țara străină în care se află, corespunde cu forma noastră autentică, dacă în țara respectivă nu există un testament autentic propriu-zis organizat în mod analog cu testamentul autentic reglementat de legea civilă română. Un testament făcut în aceste condiții este valabil, în virtutea principiului *locus regit actum*.

Potrivit art. 2635 din Noul Cod Civil, întocmirea, modificarea sau revocarea testamentului sunt considerate valabile dacă actul respectă condițiile de formă aplicabile, fie la data când a fost întocmit, modificat sau revocat, fie la data decesului testatorului, conform oricăreia dintre legile următoare:

- a) legea națională a testatorului – *lex patriae*;
- b) legea reședinței obișnuite – *lex domicilii*;

- c) legea locului unde a fost întocmit, modificat sau revocat – *lex loci testamenti*;
- d) legea situației imobilului ce formează obiectul testamentului – *lex rei sitae*;
- e) legea instanței sau a organului care îndeplinește procedura de transmitere a bunurilor moștenite.

Testamentul internațional reprezintă o categorie aparte, care nu se regăsește în reglementările noastre.

Prin Convenția de la Washington din 26 octombrie 1973, privind legea uniformă asupra testamentului internațional, a fost reglementată o nouă formă simplificată de testament asemănătoare testamentului mistic sau secret existent în dispozițiile Codului Civil din 1864 și care nu se mai regăsește în Noul Cod Civil.

Reglementarea internațională a avut ca scop asigurarea respectului actelor de ultimă voință, prin stabilirea unei forme suplimentare de testament, care conferă testatorului posibilitatea redactării în scris, de el însuși sau de o altă persoană, prin orice mijloace și în orice limbă, a testamentului internațional.

În capitolul al doilea am analizat legatul, ca principal act cuprins în testament și liberalitate veritabilă.

Legatul este principalul act cuprins în testament și reprezintă o liberalitate veritabilă, cuprinzând manifestarea de voință independentă a dispunătorului *mortis causa*, prin care acesta dispune în favoarea unuia sau mai multor legatari, de totalitatea, de o parte sau numai de unul dintre bunurile sale. Ca și act translativ de proprietate, legatul va produce efecte după decesul testatorului, acela fiind momentul la care bunul sau bunurile care fac obiectul său, se vor transfera din patrimoniul lui *de cuius* în patrimoniul legatarului, cu titlu gratuit.

Articolul 986 din Noul Cod Civil definește legatul ca fiind: „dispoziția testamentară prin care testatorul stipulează că, la decesul său, unul sau mai mulți legatari să dobândească întregul său patrimoniu, o fracțiune din acesta sau anumite bunuri determinate.”

Din definiția legatului rezultă că este necesară îndeplinirea a trei condiții:

1. legatul trebuie să fie cuprins într-un act scris, respectiv, într-un testament valabil;

2. persoana legatarului trebuie indicată de testator în mod precis și neechivoc prin testament, în așa fel încât legatarul să fie o persoană determinată sau determinabilă în momentul deschiderii succesiunii;

3. desemnarea persoanei legatarului nu poate fi lăsată la alegerea unei terțe persoane, ci aceasta trebuie să fie făcută de testatorul însuși. Totodată, dispunătorul trebuie să indice și bunul sau bunurile care fac obiectul legatului.

Clasificarea legatelor.

După modalitatea ce afectează voința testatorului.

Din punct de vedere al modalității care afectează voința testatorului, legatele pot fi de patru feluri:

a) legatul pur și simplu, nu este afectat de nici o modalitate și își produce efectele la data morții testatorului, moment de la care legatarul dobândește dreptul de proprietate asupra bunului sau bunurilor ce fac obiectul legatului și începe să-și exercite drepturile.

b) legatul cu termen, a cărui executare sau stingere depinde de împlinirea unui termen viitor și sigur.

Termenul poate fi suspensiv sau extinctiv.

c) legatul sub condiție este legatul a cărui naștere sau stingere depinde de un eveniment viitor și nesigur că se va îndeplini.

Condiția care afectează legatul trebuie să fie posibilă și licită, expresă sau tacită, suspensivă sau rezolutorie.

d) legatul cu sarcină – *sub modo* – prevede o obligație (sarcină) de a da, a face sau a nu face ceva impusă de testator legatarului.

Sarcina este specifică liberalităților și poate fi prevăzută în interesul testatorului, în interesul legatarului sau în interesul unei terțe persoane.

Mai multe discuții comportă legatul cu sarcină în interesul unei terțe persoane, care reprezintă o stipulație pentru altul. Terțul dobândește o liberalitate indirectă, care este grefată pe o liberalitate directă, pe legat. Un exemplu poate fi acea situație în care testatorul instituie un legatar universal căruia îi impune sarcina de a plăti renta viageră unei rude fără vocație succesorală legală, incapabilă de muncă.

Clasificarea legatelor după obiectul lor.

Din punct de vedere al obiectului lor, legatele sunt legiferate în trei categorii:

a) legatul universal este reglementat, în prezent, de art 1055 din Noul Cod Civil ca fiind: „dispoziția testamentară care conferă uneia sau mai multor persoane vocație la întreaga moștenire.”

În vechiul Cod civil, legatul universal era reglementat la art. 888: „legatul universal este dispoziția prin care testatorul lasă după moarte-i, la una sau mai multe persoane, universalitatea bunurilor sale.”

b) legatul cu titlu universal – *legatum partitionis* – este reglementat de art. 1056 din Noul Cod Civil ca fiind: „dispoziția testamentară care conferă uneia sau mai multor persoane vocație la o fracțiune a moștenirii.”

La alineatul 2 al aceluiași text de lege se menționează ce se înțelege prin „fracțiune a moștenirii”: fie proprietatea unei cote-părți din aceasta; fie un dezmembrământ al proprietății asupra totalității sau a unei cote-părți din moștenire; fie proprietatea sau dezmembrământ asupra totalității ori asupra unei cote-părți din universalitatea bunurilor determinate după natura sau proveniența lor.

Legatul cu titlu universal se situează între legatul universal și legatul cu titlu particular.

c) legatul cu titlul particular sau singular este reglementat de art. 1057 din Noul Cod Civil astfel: „orice legat care nu este universal sau cu titlu universal este un legat cu titlu particular.”

Constatăm că legea se mulțumește să dea doar o definiție negativă acestui tip de legat.

Legatul cu titlu particular conferă vocație succesorală la unul sau mai multe bunuri singulare (*ut singuli*). Poate constitui obiectul unui astfel de legat orice bun cert, determinat individual și aflat în circuitul civil. Pot face obiectul legatului cu titlu particular și bunurile determinate generic, dar care sunt precis determinate cantitativ, precum și un lucru incorporeal, cum ar fi o creanță pe care testatorul o avea contra unui terț.

Caracteristica legatului cu titlu particular constă în faptul că el conferă un drept asupra unor bunuri singulare și nu asupra unei universalități sau unei fracțiuni de universalitate, cum este în cazul legatului universal și a legatului cu titlu universal.

Consecința se reflectă în ceea ce privește plata datoriilor moștenirii, întrucât legatarul cu titlu particular nu răspunde de pasivul succesiunii.

Nulitatea legatelor

Nulitatea relativă sau absolută a legatului este sancțiunea care intervine ca o consecință a încălcării dispozițiilor legale prin care se stabilesc condițiile de fond și de formă ale legatului, lipsind dispoziția testamentară de efectele pentru care a fost făcută de testator.

Cauzele nulității sunt anterioare sau concomitente întocmirii legatului care împiedică moștenirea valabilă a legatului și pot fi atât cauze de nulitate comune tuturor actelor juridice (viciile de consimțământ, lipsa capacității de a dispune a testatorului, cauza sau obiectul ilicite sau imorale), cât și cauze de nulitate specifice legatelor (prevederea în legat a unei substituții fideicomisare atunci când aceasta nu este permisă de lege, nerespectarea interdicției legatului reciproc etc.).

Revocarea legatelor

Dispozițiile testamentare făcute cu îndeplinirea condițiilor de valabilitate produc, de regulă, efecte.

Datorită însă unor cauze posterioare, este însă posibil ca manifestarea de voință a unei persoane, chiar făcută cu respectarea condițiilor de validitate, să nu-și producă efecte juridice, adică actul să devină ineficace.

Ineficacitatea actului presupune două condiții:

- existența unui act juridic valabil încheiat;
- lipsa efectelor juridice ale legatului, datorată unor cauze posterioare întocmirii testamentului.

Revocarea este o cauză de ineficacitate a legatului, întocmit în mod valabil, pentru motive apărute ulterior.

Atât testatorul, cât și instanța de judecată au posibilitatea să revoce legatul. De aici rezultă clasificarea revocării în: revocare voluntară și revocare judecătorească.

Revocarea voluntară a legatelor este făcută de însuși testatorul, în virtutea caracterului esențial revocabil al testamentului. Spre deosebire de donație, care este o liberalitate irevocabilă (poate fi revocată în mod excepțional doar pentru anumite cauze), testamentul poate fi revocat până în ultima clipă a dispunătorului *mortis*

causa, printr-o manifestare de voință a acestuia. Revocarea este valabilă dacă testatorul a avut capacitatea de a testa și consimțământul neviciat

În funcție de modalitatea în care se manifestă voința testatorului, revocarea poate fi *expressis verbis*, adică expresă sau *factis*, adică tacită.

Legea reglementează, la art. 1052 din Noul Cod Civil, cazurile în care are loc revocarea voluntară tacita:

- revocarea testamentului olograf prin distrugerea, ruperea sau ștergerea sa;
- distrugerea, ruperea sau ștergerea testamentului olograf, cunoscuta de testator, cu condiția ca acesta să fi fost în măsură să îl refacă;
- incompatibilitatea sau contrarietatea noului testament cu cel ulterior;

Revocarea judecătorească intervine ca o sancțiune pentru faptele culpabile săvârșite de către legatar fata de defunct sau fata de memoria acestuia. Ea poate fi pronunțată numai la cererea moștenitorilor sau altor legatari interesați, doar după moartea testatorului

Întrucât revocarea judecătorească a legatelor are caracter de sancțiune, cazurile în care intervine sunt limitativ prevăzute de lege. Ele sunt, în principiu, cauzele de revocare a donațiilor: neîndeplinirea sarcinilor și ingratitudea legatarului. Specifică materiei legatelor este injuria gravă adusă de legatar memoriei testatorului.

Legatul poate fi revocat judecătorește și în caz de ingratitude.

Ingratitudea poate fi definită ca fiind o atitudine negativă a celui gratificat prin acte *inter vivos*, cum este cazul donației, sau prin acte *mortis causa*, cum este cazul legatului, față de dispunător (donator sau testator), fata de care, datorita caracterului gratuit al liberalității are o obligație morală de recunoștință.

Ingratitudea, care are drept consecință revocarea voluntară a liberalității, constă tocmai în încălcarea obligației de recunoștință și respect fata de dispunător sau față de memoria acestuia, în cazul testatorului.

Noul Cod Civil reglementează nedemnitățile succesorală în cazul moștenirii legale, aceasta corespunzând revocării liberalităților pentru ingratitude.

Cazurile de revocare judecătorească a legatelor pentru ingratitude sunt prevăzute la art. 1069 alin.2 din Noul Cod Civil:

- a) în situația în care legatarul a atentat la viața testatorului, a unei persoane apropiate lui sau, știind că alții intenționează să atenteze, nu l-a înștiințat;

b) în situația în care legatarul se face vinovat de fapte penale, cruzimi sau injurii grave față de testatori ori de injurii grave la adresa memoriei testatorului.

Caducitatea legatelor

Caducitatea legatelor este o cauza de ineficacitate, care consta în imposibilitatea de executare a legatului, născut valabil și nerevocat, din cauze ulterioare întocmirii testamentului sau din cauza renunțării legatarului la legat după deschiderea succesiunii.

Caducitatea sau revocarea judecătorească a unui legat grevat cu un legat – sarcină în favoarea unui terț nu atrage ineficacitatea acestui din urmă legat. Moștenitorii care beneficiază de ineficacitatea legatului sunt obligați să execute legatul-sarcină.

Caducitatea desființează legatul cu efect retroactiv.

Noul Cod Civil reglementează cazurile de caducitate la art. 1071:

a) în cazul în care legatarul nu mai este în viața la data deschiderii moștenirii, executarea legatului devine imposibilă datorită lipsei capacității succesoriale a legatarului.

b) în situația în care legatarul este incapabil de a primi legatul la data deschiderii moștenirii legatul devine caduc.

c) dacă legatarul este nedemn, legatul este caduc.

Nu are relevanța dacă nedemnitățile este de drept sau judiciară.

d) situația în care legatarul renunță la legat este o aplicație particulară în materia succesiunii testamentare a principiului potrivit căruia „nimeni nu poate fi moștenitor fără voia lui”.

Caducitatea va interveni cu condiția ca legatarul să renunțe la legat doar după deschiderea moștenirii. O renunțare anterioară acestui moment nu este valabilă, fiind un pact asupra unei moșteniri viitoare, nedeschisă.

e) dacă legatarul decedează înainte de împlinirea condiției suspensive ce afectează legatul, în situația în care aceasta avea un caracter pur personal, legatul este caduc, tot în considerarea caracterului *intuitu personae* al legatului.

f) în cazul în care bunul ce formează obiectul legatului cu titlu particular a pierit în totalitate din motive care nu țin de voința testatorului, în timpul vieții testatorului sau înaintea împlinirii condiției suspensive ce afectează legatul, acesta devine caduc.

Reducțiunea

Reducțiunea este sancțiunea care se aplica în cazul în care liberalitățile făcute de cel care lasă moștenirea aduc atingere drepturilor moștenitorilor rezervatari, în sensul ca le încalcă rezerva succesorală.

Este o consecință a faptului că rezerva succesorală este proteguită de lege, libertatea persoanei de a dispune nefiind nelimitată. Testatorul, în situația în care are moștenitori rezervatari, nu poate dispune prin liberalități decât de o parte din averea sa, numita cotitate disponibilă.

Cotitatea disponibilă reprezintă acea parte din moștenire asupra căreia autorul poate dispune liber, atât prin liberalități, cât și prin acte cu titlu oneros. Potrivit prevederilor art. 1098 din Noul Cod Civil: „cotitatea disponibilă este partea din bunurile moștenirii care nu este rezervată prin lege și defunctul putea dispune în mod neîngrădit prin liberalități.”

Rezerva succesorală astfel cum este definită de art. 1086 din Noul Cod Civil reprezintă: „partea din bunurile moștenirii la care moștenitorii rezervatari au dreptul în virtutea legii, chiar împotriva voinței defunctului, manifestată prin liberalități ori dezmoșteniri.”

Moștenitorii rezervatari sunt soțul supraviețuitor, ascendenții privilegiați și descendenții defunctului.

Liberalitățile excesive vor fi lipsite de eficacitate doar dacă aduc atingere rezervei succesorale, la cererea moștenitorilor rezervatari.

Rezultă ca dreptul de a invoca reducățiunea în scopul reîntregirii rezervei succesorale aparține, în primul rând, acestei categorii de moștenitori. Mai au la îndemână acțiunea în reducățiune și succesorii, precum și creditorii chirografari ai moștenitorilor rezervatari.

Creditorii rezervatarului vor putea exercita dreptul la acțiunea în reducățiune pe cale acțiunii oblice, întrucât acest drept nu are caracter exclusiv personal

Consecință a faptului ca dreptul la rezerva este un drept acordat de lege și nu de către defunct, dreptul se naște direct în persoana moștenitorului rezervatar. Acest drept este un drept personal, pe care rezervatarul îl exercita în nume propriu.

Dreptul la reducere se poate realiza pe două căi, și anume: pe cale amiabilă, prin buna învoială a celor interesați, și pe cale judecătorească, în situația în care nu există învoială între părți.

În cazul în care reducerea liberalităților excesive se face pe cale judecătorească, cei îndreptățiți au la îndemână două căi procedurale:

- acțiunea în reducere;
- excepția în reducere.

Reducerea liberalităților excesive prin buna învoială va fi posibilă atunci când moștenitorul rezervatar și persoanele gratificate prin donație sau legat se înțeleg, pe cale extrajudiciară.

Pe această cale, reducerea liberalităților se va putea face de către notarul public, până la limitele prevăzute de lege, cu acordul tuturor moștenitorilor.

- legatele se reduc înaintea donațiilor.

-legatele se reduce toate deodată și proporțional, cu excepția situației în care testatorul a dispus ca anumite legate vor avea preferință, caz în care vor fi reduse mai întâi celelalte legate.

- donațiile se reduc succesiv, în ordinea inversă a datei lor, începând cu cea mai nouă.

Reducerea va produce efecte diferite, după cum aceasta se referă la legat sau la donație.

În cazul legatelor, reducerea are ca efect ineficacitatea acestora, numai în măsura necesară întregirii rezervei. Dacă legatul depășește în întregul sau cotitatea disponibilă, ineficacitatea este totală, dacă cotitatea disponibilă a fost epuizată prin donațiile făcute de cel care lasă moștenirea, iar dacă depășirea este doar în parte, ineficacitatea este parțială prin reducerea legatelor proporțional cu valoarea lor, potrivit regulilor care guvernează ordinea reducerii liberalităților excesive. Tot ineficacitate parțială intervine și în cazul exheredării directe a unui moștenitor rezervatar.

În cazul donațiilor, reducăiunea are ca efect rezoluăiunea, totală sau parțială, a contractului de donaăie, ceea ce înseamnă ca moștenitorul rezervatar devine proprietar asupra bunului, retroactiv, de la data deschiderii succesiunii. În această calitate, rezervatarul poate cere restituirea bunului ce a format obiectul donaăiei.

În ultimul capitol al părăii a treia a tezei am abordat tema limitelor dreptului de a dispune prin testament.

Așa cum am arătat pe parcursul prezentei lucrări, în principiu, orice persoană fizică poate dispune de bunurile sale și pentru timpul când nu va mai fi în viaă. Astfel, „legea consacră principiul libertăăii testamentare, în sensul că orice persoană fizică capabilă poate dispune de patrimoniul său” *mortis causa*.

Însă, libertatea testamentară nu este neînăădită, testatorul fiind limitat de anumite prevederi legale, aplicabile în mod obligatoriu, indiferent de mediul din care provine dispunătorul *mortis causa* sau de întinderea moștenirii pe care o lasă.

Astfel, legiuitorul a avut în vedere trei situaăii în care ultima voină a testatorului este înăădită, și anume:

a) dispunătorul poate dispune doar asupra unei moșteniri deschise, actele juridice asupra unei moșteniri viitoare fiind interzise prin lege;

b) dispunătorul poate dispune de averea sa doar pentru momentul în care nu va mai fi în viaă, nu și pentru momentul în care vor înceta din viaă succesorii săi, legea interzicând, în principiu, substituăiile fideicomisare;

c) dispunătorul poate dispune de patrimoniul său numai în măsura în care nu aduce atingere rezervei succesorale, în situaăia în care, la data deschiderii moștenirii existau moștenitori rezervatari.

În doctrină, actul juridic asupra unei moșteniri nedeschise interzis de lege, este considerat ca fiind orice contract sau act unilateral prin care una din părăi dobândește drepturi eventuale la acea moștenire sau renunăă la ele.

Noul Cod Civil prevede la art. 956, alin. 2 următoarele: „Dacă prin lege nu se prevede altfel, sunt lovite de nulitate absolută actele juridice având ca obiect drepturi eventuale asupra unei moșteniri nedeschise, precum actele prin care se acceptă moștenirea sau se renunăă la aceasta, înainte de deschiderea ei, ori prin care se înăăăinează sau se promite înăăăinarea unor drepturi care s-ar putea dobândi la

deschiderea moștenirii. „ Prin această dispoziție, legea interzice expres actele juridice asupra unei moștenirii viitoare.

În practică, cele mai întâlnite acte asupra unei succesiuni viitoare, reținute de un redutabil autor sunt:

- cesiunea, cu titlu oneros sau cu titlu gratuit, a drepturilor succesoriale eventuale ale unui potențial moștenitor făcută înaintea decesului lui de *cujus*;

- împărțea între potențialii moștenitori ai unei succesiuni nedeschise încă, viitoare;

- renunțarea la moștenire sau, dimpotrivă, acceptarea moștenirii, ambele consimțite după decesul lui *de cuius*;

convenția prin care creditorii ar renunța la urmărirea debitorului lor, până la decesul unei persoane determinate, sub condiția de a se abandona acestor creditori partea debitorului în această succesiune.

Pentru existența unui pact asupra unei moșteniri viitoare sunt necesare următoarele condiții:

1. *Să existe un pact (o convenție) cu privire la o moștenire*
2. *Obiectul pactului (convenției) să fie o moștenire nedeschisă.*
3. *Dreptul „ce se dobândește sau la care se renunță trebuie să fie un drept succesoral eventual, o simplă expectativă iar nu un drept actual și nenăscut”*
4. *Pactul (convenția) să nu facă parte dintre cele permise, în mod excepțional, de lege.*

Sanțiunea care se aplică actelor juridice asupra unei moșteniri viitoare este aceea a nulității absolute, deoarece „ trezesc dorința morții celui despre a cărui moștenire nedeschisă este vorba.” De aceea, posibilitatea validării actului prin confirmare după deschiderea succesiunii nu există.

Sunt deci nule absolut:

- cesiunea drepturilor succesoriale ale unui eventual moștenitor făcută înaintea morții lui *de cuius*;

- împărțea între moștenitori a unei succesiuni nedeschise;

- pactul prin care eventualii moștenitori convin că nu vor aplica testamentul lui *de cuius* sau că îl vor respecta.

Oprirea substituțiilor fideicomisare potrivit legislației române

Substituția fideicomisară poate fi definită ca fiind dispoziția cuprinsă într-un testament sau într-o donație prin care dispunătorul obligă pe beneficiarul liberalității (legatar sau donatar), numit instituit sau grevat, să conserve bunurile primite și să le transmită la moartea sa unei alte persoane, numită substituit sau fideicomisar, desemnată de dispunător.

Potrivit art. 993 C. civ., este interzisă «dispoziția prin care o persoană, denumită instituit, este însărcinată să administreze bunul sau bunurile care constituie obiectul liberalității și să le transmită unui terț, denumit substituit, desemnat de dispunător».

Însă articolul 994 alin. 1 din Noul Cod Civil prevede că: „O liberalitate poate fi grevată de o sarcină care constă în obligația instituitorului, donatar sau legatar, de a administra bunurile care constituie obiectul liberalității și de a le transmite, la decesul sau, substituitului desemnat de dispunător”, permițând substituția fideicomisară simplă.

În concepția Noului Cod Civil, ceea ce diferențiază substituția fideicomisară, permisă de lege, de liberalitatea, prohibită, prevăzută de art. 993 C. civ., este momentul transferului bunului către substituit, în timpul vieții sau la moartea instituitului.

Particularitatea substituției fideicomisare constă în aceea că testatorul dispune atât pentru propria moarte, cât și pentru moartea instituitului. Practic dispunătorul stabilește ordinea succesorală a bunurilor sale nu numai pentru cazul decesului său, cât și pe cel al gratificatului.

Substituția fideicomisară presupune existența a unui dispunător și a cel puțin doi legatari sau donatori succesivi: instituitul și substituitul.

Incapacitățile de a dispune se apreciază în raport cu dispunătorul, iar incapacitățile de a primi, în raport cu instituitul și cu substituitul (art. 994 alin. 3 C. civ.).

Condițiile substituției fideicomisare

Condițiile necesare pentru existența substituției fideicomisare trebuie îndeplinite cumulativ și acestea sunt:

.1. Dispunătorul să fi făcut două sau mai multe liberalități, ce urmează să fie executate succesiv, având același obiect, către două sau mai multe persoane diferite.

2. Instituitul să fie obligat de dispunător de a păstra și conserva (și a nu înstrăina ori greva) bunurile primite, pentru a le transmite apoi substitutului.

3. Dreptul substituitului se naște numai la decesul instituitului, adică dispunătorul determină ordinea succesorală nu numai pentru cazul morții sale, ci și pentru cazul morții gratificatului (instituitului).

Efectele substituției fideicomisare

Potrivit art. 995 alin. 1 C. civ. sarcina produce efecte numai cu privire la bunurile care au constituit *obiectul liberalității și care la data decesului instituitului pot fi identificate și se află în patrimoniul său*.

În cazul bunurilor imobile sarcina este supusă notării în cartea funciară .

Sanctiunea substituției fideicomisare este aceea a ineficacității dispoziției prin care este instituită, și care, poate fi invocată inclusiv pe cale de excepție de cei interesați.

Legatul rămășiței (liberalități reziduale)

Legatul rămășiței, cunoscut și ca fideicomis fără inalienabilitate, este o liberalitate care nu obligă legatarul să conserve bunurile, putând să le înstrăineze în orice fel, însă, la moartea sa, este obligat să transmită ce a mai rămas din patrimoniul succesoral unei persoane anume desemnate de către dispunător

În consecință, legatul rămășiței nu îl împiedică pe instituit să încheie *acte cu titlu oneros (s.n.)* și nici să rețină bunurile ori sumele obținute în urma încheierii acestora (art.1003 C. civ.).

Însă, instituitul nu poate dispune prin testament de bunurile care fac obiectul unei liberalități reziduale. Tot astfel, dispunătorul poate să interzică instituitului să dispună de bunuri prin donație

Noțiunea de substituție ordinară (vulgară)

Substituția ordinară este o dispoziție cuprinsă într-o liberalitate, donație sau testament, prin care dispunătorul desemnează, în mod subsidiar, unul sau mai mulți gratificați, legatari sau donatari, pentru ipoteză, în care primul gratificat, nu ar putea sau nu ar voi să o primească.

Substituția vulgară este o măsură de prevedere a dispunătorului pentru cazul în care legatul devine ineficace și este permisă de lege (ca și substituția fideicomisară).

În principiu substituția ordinară poate îmbrăca trei forme:

1. Substituția simplă, în care dispunătorul substituie legatarului principal unui alt legatar, de exemplu, A testatorul, instituie legatar universal pe B, dar prevede totodată că, dacă B va precedea, patrimoniul succesoral să revină lui C.

2. Substituția multiplă, în care dispunătorul desemnează, pe lângă instituit mai mulți legatari în subsidiar, de exemplu A, testatorul, instituie legatar universal pe B, dar prevede totodată că, dacă B nu acceptă moștenirea, patrimoniul succesoral să revină lui C și D.

3. Substituția reciprocă, în care, dacă au fost instituiți mai mulți legatari în cote diferite, se prezumă că și legatarilor substituiți le vor reveni aceleași cote, de exemplu dacă A, testatorul instituie legatari pe B cu 1/3 din moștenire și pe C cu 2/3 din moștenire și în subsidiar acestora pe D și E în cazul în care B și C nu pot primi moștenirea, acesta se va transmite lui D și E tot în cotele de 1/3 și 2/3 din moștenire.

Deosebirea dintre substituția fideicomisară și cea vulgară constă în aceea că la prima, cele două liberalități sunt succesive și nu alternative, ca în cazul substituției vulgare.

Substituția vulgară este o măsură de prevedere a dispunătorului pentru cazul în care primul legat devine ineficace.

În cazul substituției ordinare, atât dreptul substituitului, cât și dreptul instituitului se nasc *la moartea dispunătorului (s.n.)* și din cei doi legatari se va alege numai unul. Astfel, dacă instituitul va primi legatul, dreptul substituitului nu se va mai naște.

Oprirea liberalităților care încalcă rezerva succesorală.

În principiu, orice persoană fizică poate dispune, în timpul vieții, liber și neîngrădit, de averea sa. Astfel, ea poate, prin *acte inter vivos* să-și înstrăineze toată averea.

Libertatea unei persoane însă nu poate fi nelimitată. Astfel dreptul persoanei fizice de a dispune prin liberalități a fost îngrădit de lege în privința rezervei succesorale și a cotității disponibile.

Rezerva succesorală este o parte a moștenirii pe care legea o atribuie unor persoane apropiate defunctului, moștenitorii rezervatari, chiar împotriva voinței dispunătorului.

Rezerva succesorală, într-o altă definiție decât cele enunțate până acum, este: „o parte a moștenirii pe care legea o atribuie unor persoane apropiate defunctului (moștenitori rezervatari), chiar împotriva voinței dispunătorului”, „manifestată prin liberalități ori dezmoșteniri”, conform prevederilor art. 1086 din Noul Cod Civil.

Astfel, în vederea protejării unor apropiați ai defunctului, din categoria moștenitorilor rezervatari, împotriva liberalităților excesive ale celor care lasă moștenirea, legiuitorul a stabilit imperativ, că o parte din moștenire, rezerva succesorală, li se cuvine împotriva voinței testatorului.

Caracterele juridice

Rezerva succesorală are două caractere juridice: este o parte a moștenirii și este lovită de indisponibilitate.

a). Rezerva este o parte a moștenirii, și anume aceea pe care legea o deferă, în mod imperativ, moștenitorilor rezervatari, împotriva voinței defunctului.

Din caracteristica rezervei de parte a moștenirii rezultă următoarele consecințe juridice:

- dreptul la rezerva este un drept propriu, care ia ființă la data deschiderii succesiunii în persoana moștenitorilor rezervatari și nu un drept dobândit pe cale succesorală de la defunct;

- rezerva poate fi pretinsă numai de către moștenitorii care au vocație și care vin efectiv la moștenire. Astfel, vin efectiv la moștenire numai persoanele care fac parte din clasa de moștenitori sau grupul de rudenie cu vocație succesorală utilă, concretă, au capacitate succesorală, nu sunt nedemne și nici nu au renunțat la moștenire.

- rezerva are un caracter imperativ, decurgând dintr-o dispoziție obligatorie a legii care protejează drepturile moștenitorilor rezervatari, orice clauză care ar aduce atingere acestei categorii de moștenitori fiind lovită de nulitate absolută;

- acceptarea sau renunțarea la rezerva a eventualilor moștenitori rezervatari, făcută înainte de deschiderea moștenirii este nulă absolut (acte asupra unei succesiuni viitoare).

- când exista o pluralitate de moștenitori rezervatari, rezerva succesorală este colectivă, globală și nu individuală.

- rezerva succesorală este o cota fixă de 1/2 din cota succesorală care, în absența liberalităților sau dezmoștenirilor făcute de defunct, i s-ar fi cuvenit rezervatarului în calitate de moștenitor legal.

- moștenitorii rezervatari au dreptul la rezerva legală în natură, nu sub forma unui echivalent în bani.

b). Rezerva este indisponibilă pentru cel care lasă moștenirea

Partea din moștenire care constituie rezerva succesorală este lovită de indisponibilitate, exclusiv după moartea dispunătorului, întrucât în timpul vieții acesta poate dispune, chiar cu titlu gratuit de bunurile sale.

– ea lovește numai o fracțiune a moștenirii (rezerva succesorală) nu și coticitatea disponibilă;

– actele cu titlu oneros săvârșite de titular sunt valabile și opozabile moștenitorilor rezervatari deoarece nu intră în masa succesorală, astfel, nu toate actele defunctului vor fi raportate la coticitatea disponibilă, ci numai donațiile și legatele.

Moștenitorii rezervatari sunt cei pe care legea îi protejează.

Articolul 1087 din Noul Cod Civil prevede ca: „Sunt moștenitori rezervatari soțul supraviețuitor, descendenții și ascendenții privilegiați ai defunctului.”

În toate cazurile, modalitatea de calcul a rezervei succesorale este indicată de lege, art. 1088 din Noul Cod Civil prevăzând că: „rezerva succesorală a fiecărui moștenitor rezervatar este de jumătate din cota succesorală care, în absența liberalităților sau dezmoștenirilor, i s-ar fi cuvenit ca moștenitor legal.”

Rezerva succesorală a descendenților

Descendenții defunctului sunt copiii acestuia și urmașii lor în linie dreaptă la nesfârșit (nepoți, strănepoți etc.), indiferent dacă sunt din căsătorie (din aceeași căsătorie sau din căsătorii diferite) sau din afara căsătoriei, dacă filiația a fost stabilită potrivit legii sau dacă filiația a fost stabilită din adopție

În situația în care vin în concurs cu soțul supraviețuitor, rezerva descendenților este de 1/2 din cota de 3/4 din moștenire, care se va împărți la numărul copiilor care vin în nume propriu la moștenire.

În celelalte situații rezerva acestora va fi de $1/2$.

Rezerva succesorală a ascendenților privilegiați.

Ascendenții privilegiați sunt părinții defunctului, aceștia putând fi tatăl și mama defunctului din căsătorie, din afara căsătoriei și din adopție.

Referitor la adopție, se impune din nou distincția dintre adopția cu efecte depline și cea cu efecte restrânse. Aici se regăsește situația în care la moștenire vin atât părinții adoptatori (când adopția este cu efecte restrânse), cât și părinții naturali

Calculul rezervei succesorale se va efectua în condițiile Noului Cod Civil, iar rezerva va fi de $1/8$ din moștenire, dacă la succesiune vine un singur părinte, indiferent dacă este adoptatorul său firesc ori de $1/4$ din moștenire, dacă la succesiune vin doi, trei sau patru părinți, adoptatori și firești.

În acest caz, rezerva cuvenită mai multor părinți se atribuie colectiv și se împarte în mod egal, pe capete.

În condițiile Noului Cod Civil, dacă la succesiune vine un singur părinte care va culege întreaga moștenire, rezerva sa va fi de $1/2$ din moștenire.

Potrivit Noului Cod Civil, în prezent, în situația în care ambii părinți vin la moștenire, fiecare părinte va culege $1/2$ din moștenire, iar rezerva fiecăruia va fi de $1/4$.

Dacă la moștenire vin ascendenții privilegiați și colateralii privilegiați (clasa a II-a de moștenitori legali), și mai este în viață doar un singur părinte, acesta va culege $1/4$ din moștenire și va avea o rezervă succesorală de $1/8$ din moștenire.

În situația în care vin la moștenire ambii părinți în concurs cu colateralii privilegiați, vor culege împreună $1/2$ din moștenire, deci fiecare va culege $1/4$ din moștenire și rezerva fiecăruia va fi tot de $1/8$ din moștenire.

În situația în care soțul supraviețuitor vine în concurs doar cu părinții defunctului, partea cuvenită acestora este de $1/2$ din moștenire.

Altfel spus, dacă soțul supraviețuitor vine în concurs cu ambii părinți ai defunctului, fiecare dintre ei va culege $1/4$ din moștenire, iar rezerva corespunzătoare va fi de $1/8$ din moștenire.

Dacă soțul supraviețuitor vine în concurs cu un singur părinte al defunctului, părintele va culege $1/2$ din moștenire și va avea o rezervă de $1/4$ din moștenire.

Rezerva succesorală a soțului supraviețuitor.

Conform prevederilor legale în vigoare, rezerva soțului supraviețuitor este de 1/2 din cota succesorală ce i se cuvine în calitate de moștenitor legal.

Deoarece soțul supraviețuitor vine în concurs cu toate clasele de moștenitori legali, partea sa succesorală variază în funcție de clasa cu care vine în concurs. Pe cale de consecință, și rezerva succesorală a soțului supraviețuitor va fi stabilită în funcție de clasa de moștenitori legali cu care vine în concurs, astfel:

- 1/8 din moștenire, dacă vine în concurs cu descendenții defunctului (clasa I de moștenitori legali);
- 1/6 din moștenire, dacă vine în concurs cu ascendenții privilegiați și cu colateralii privilegiați (clasa a II-a de moștenitori legali);
- 1/4 din moștenire, dacă vine în concurs numai cu ascendenții privilegiați sau numai cu colateralii privilegiați;
- 3/8 din moștenire, dacă vine în concurs cu ascendenții ordinari (clasa a III-a de moștenitori legali) sau cu colateralii ordinari (clasa a IV-a de moștenitori legali);
- 1/2 din moștenire în lipsa oricărei rude din cele patru clase de moștenitori legali, deci jumătate din întreaga moștenire în concurs cu beneficiarul liberalității.

Articolul 1090 din Noul Cod Civil reglementează cotitatea disponibilă specială a soțului supraviețuitor: „Liberalitățile neraportabile făcute soțului supraviețuitor, care vine la moștenire în concurs cu alți descendenți decât cei comuni lor, nu pot depăși un sfert din moștenire și nici partea descendentului care a primit cel mai puțin.”

soțului supraviețuitor: „Liberalitățile neraportabile făcute soțului supraviețuitor, care vine la moștenire în concurs cu alți descendenți decât cei comuni lor, nu pot depăși un sfert din moștenire și nici partea descendentului care a primit cel mai puțin.”

Concluzii și propuneri *de lege ferenda*

Din mariajul teorie-practică privit prin prisma prezentei îndrăznim să facem și propunerile de lege ferenda pe care le considerăm oportune:

1. Privitor la donația unui bun de valoare însemnată (în special un bun imobil) în care partea gratificată este un minor, considerăm că ar fi binevenită o reglementare

care să transfere din competența instanței de tutelă către notarul public instrumentator puterea de a încuviința, alături de reprezentanții legali ai minorului, actul de dispoziție al minorului.

În prezent există și o practică neunitară cu privire la aplicabilitatea principiului dublei încuviințări, astfel există notari publici care consideră că este necesară încuviințarea instanței de tutelă, acceptarea unei donații fiind un act de dispoziție și solicită această încuviințare instanței de tutelă competente pe când alți notari publici consideră că nu este necesară această a doua încuviințare, autentificând actul de donație doar prin reprezentanții minorului (părinți ori tutori). Noi considerăm că o încuviințarea instanței de tutelă este totuși binevenită, chiar și dincolo de prevederile art. 124, art. 144, art. 150, art. 502 Cod civil, însă considerăm și propunem ca această atribuție de încuviințare să fie preluată de către notarul public a cărui statut profesional este totuși asemănător cu cel al unui magistrat, rolul notarului public în circuitul civil fiind de necontestat. Astfel, dacă notarului public i s-ar da în competență încuviințarea actelor de dispoziție încheiate de minor, s-ar obține și o fluidizare a actului civil (*lato sensu*) instanța de tutelă fiind degrevată de o sarcină (o astfel de cerere durează de multe ori câteva luni de zile deși se judecă de urgență și cu precădere) care poate fi la fel de bine îndeplinită și de către notarul public instrumentator, mai ales că cererea de încuviințare are un caracter necontencios.

În concluzie considerăm că o astfel de reglementare ar rezolva mai multe probleme într-un mod foarte simplu: unificarea practicii, degrevarea instanțelor de judecată, fluidizarea circuitului civil.

2. În ceea ce privește propunerile noastre de lege ferenda, dorim să abordăm și testamentul olograf, respectiv prima condiție de valabilitate a acestuia, cea privitoare la forma scrisă, sens în care cutezăm să afirmăm că, după ce o societate puternic civilizată dintr-un stat de drept a trecut de ceva vreme într-o eră informatică și puternic digitalizată care va cuceri și domina cu siguranță aproape toate componentele vieții socio-juridice în viitor, legiuitorul a avut o sincopă de viziune și/sau acuratețe care în opinia noastră nu este justificabilă de nici o explicație în contextul „lansării” unui Nou Cod Civil cu pretenții de modernitate și libertate (*lato sensu*). Facem această afirmație îndrăzneță având în vedere contextul tehnologic

actual și în lumina prevederilor Legii nr. 455/2011 privind semnătura electronică care arată următoarele în cuprinsul său:

„Art. 1. Prezenta lege stabilește regimul juridic al semnăturii electronice și al înscrisurilor în formă electronică, precum și condițiile furnizării de servicii de certificare a semnăturilor electronice.

Art. 2. Prezenta lege se completează cu dispozițiile legale privind încheierea, validitatea și efectele actelor juridice.

Art. 3. Nici o dispoziție a prezentei legi nu poate fi interpretată în sensul limitării autonomiei de voință și a libertății contractuale a părților.

Art. 4. În înțelesul prezentei legi:

1. date în formă electronică sunt reprezentări ale informației într-o formă convențională adecvată creării, prelucrării, trimiterii, primirii sau stocării acesteia prin mijloace electronice;

2. înscris în formă electronică reprezintă o colecție de date în formă electronică între care există relații logice și funcționale și care redau litere, cifre sau orice alte caractere cu semnificație inteligibilă, destinate a fi citite prin intermediul unui program informatic sau al altui procedeu similar;

3. semnătură electronică reprezintă date în formă electronică, care sunt atașate sau logic asociate cu alte date în formă electronică și care servesc ca metodă de identificare;

4. semnătură electronică extinsă reprezintă acea semnătură electronică care îndeplinește cumulativ următoarele condiții:

a) este legată în mod unic de semnatar;

b) asigură identificarea semnatarului;

c) este creată prin mijloace controlate exclusiv de semnatar;

d) este legată de datele în formă electronică, la care se raportează în așa fel încât orice modificare ulterioară a acestora este identificabilă;

Art. 5. Înscrisul în formă electronică, căruia i s-a încorporat, atașat sau i s-a asociat logic o semnătură electronică extinsă, bazată pe un certificat calificat nesuspendat sau nerevocat la momentul respectiv și generată cu ajutorul unui

dispozitiv securizat de creare a semnăturii electronice, este asimilat, în ceea ce privește condițiile și efectele sale, cu înscrisul sub semnătură privată.

Art. 6. Înscrisul în formă electronică, căruia i s-a încorporat, atașat sau i s-a asociat logic o semnătură electronică, recunoscut de către cel căruia i se opune, are același efect ca actul autentic între cei care l-au subscris și între cei care le reprezintă drepturile.

Art. 7. În cazurile în care, potrivit legii, forma scrisă este cerută ca o condiție de probă sau de validitate a unui act juridic, un înscris în formă electronică îndeplinește această cerință dacă i s-a încorporat, atașat sau i s-a asociat logic o semnătură electronică extinsă, bazată pe un certificat calificat și generată prin intermediul unui dispozitiv securizat de creare a semnăturii.”

Așadar, ne punem întrebarea, oarecum retoric, de ce nu s-a prevăzut de către noul Cod Civil în mod expres posibilitatea exprimării ultimei voințe pe calea unui *testament electronic*?! Care ar fi impedimentul în condițiile în care solemnitatea, caracterul unilateral, caracterul personal și revocabil sunt practic garantate prin lege pentru înscrisul în format electronic?!

Tot noi vom încerca un răspuns, sens în care dăm valoare suplimentară art. 1041 C. civ. (Testamentul olograf) printr-o interpretare extensivă – însă ținând cont și de spusele lui M. Djuvara, conform cărora „creativitatea juristului trebuie să fie temperată: el trebuie să recurgă la înțelesul rațional al legii, la tradiția istorică, la lucrările preparatorii, la principiile dreptului, la sentimentul de echitate prezumat și la nevoile vieții”, – astfel, ‘*olograf*’ înseamnă ‘*scris în întregime de mâna persoanei care lasă o moștenire*’ ori un testament va putea fi scris prin mijloace mecanice moderne (probabil tastatura unui computer ori ecranul tactil al unei tablete electronice sau chiar de la un telefon mobil ‘*intelligent*’) dar de mâna testatorului (problema probei acestui fapt rămâne doar teoretică întrucât există mijloace tehnice care pot confirma și „lega” mâna testatorului de scrierea efectivă), iar acest testament astfel redactat va putea fi semnat cu ajutorul unei semnături electronice extinse (care spre exemplu se poate valida și cu amprenta digitală), în condițiile legii mai sus amintite și facem aici trimitere la art. 5, art. 6 și art. 7 din această lege.

Considerăm astfel că ar fi benefică, și în pas cu tendințele de digitalizare a umanului, o legiferare expresă a posibilității întocmirii unui testament (olograf) pe cale electronică, întrucât avem convingerea că interpretarea art. 1041 Cod Civil în sensul celor sintetic expuse mai sus de noi va fi cu siguranță respinsă ca fiind *'forțată'* dar am putea invoca aici în apărarea noastră ideea reputatului jurist profesor francez François Gény, idee conform căreia textul care prevede totul este artificială, frânând dinamismul dreptului – aplicabilă în cazul art. 1041 C. civ. Dacă s-ar oferi posibilitatea unui testator de a întocmi un testament (sau revocarea unui testament) pe cale electronică s-ar scurta și calea către registrele electronice iar evidența acestora ar fi mult mai ușoară. acestea cu atât mai mult cu cât se conturează din ce în ce mai bine

I. TRATATE, MONOGRAFII, CURSURI

I. Adam, A. Rusu, *Drept civil. Succesiuni*, Editura All Beck, București, 2003.

C. Alexandresco, *Explicațiune teoretică și practică a dreptului civil român în comparație cu legile vechi și cu legislații străine*, vol. V, Tipografia Națională, Iași, 1898.

D. Alexandresco, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român*, Tomul IV partea 1 (Donațiunile între vii), București, 1913.

M. Avram, C. Nicolescu, *Regimuri matrimoniale*, Editura Hamangiu, București 2010.

M. Avram, *Unele aspecte teoretice și practice ale actului unilateral de voință în dreptul român și dreptul comunitar*, Editura Rosetti, București, 2003.

M. Avram, *Actul unilateral în dreptul privat*, Editura Hamangiu, București, 2006.

Marcel Beauburn, *L'ordre public succesoral*, Teza, Paris, 1979.

Gh. Beleiu, *Drept civil roman. Introducere în dreptul civil . Subiectele dreptului civil*, Editura Șansa, București, 1998.

- Gh. Beleiu, *Drept civil român, Introducere în dreptul civil, Subiectele dreptului civil*, Editura Universul Juridic, București, 2007.
- Gh. Beleiu, *Drept civil român*, Editura Univers juridic, București, 2007.
- C. Bîrsan, *Drept civil. Drepturile reale principale*, Editura Hamangiu, București, 2013.
- M.D. Bob, *Probleme de moșteniri în vechiul și în noul Cod civil*, București, 2012.
- G. Boroî, *Drept civil. Partea generală*, Editura Hamangiu, București, 2008.
- G. Boroî, *Drept civil. Persoanele*, Editura Hamangiu, București, 2010
- G. Boroî, L. Stănciulescu, *Instituții de drept civil*, Editura Hamangiu, București, 2012.
- G. Boroî, C.A. Angheliescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, Editura Hamangiu, București, 2012.
- G. Boroî, C.A. Angheliescu, B. Nazat, *Curs de drept civil. Drepturile reale principale*, Editura Hamangiu, București, 2013.
- I.E. Cadariu-Lungu, *Dreptul de moștenire în Noul Cod Civil*, Editura Hamangiu, București, 2012.
- M. Cantacuzino, *Elementele dreptului civil*, București, 1921.
- M. Cantacuzino, *Curs de drept civil*, Craiova, 1923.
- J. Carbonnier, *Droit civil. Les obligations*, P.U.F., Paris, 1995.
- O. Căpățînă, *Titlul gratuit în actele juridice*, Editura Rosetti, București, 2003.
- E. Cernea, E. Molcuț, *Istoria statului și dreptului romanesc*, București, 1994.
- J. Chabas, *De la declaration de volonte en droit civil francais*, Sirey, Paris, 1931.
- E. Chelaru, *Drept civil. Partea generală*, Editura All Beck, București, 2003.
- D. Chirică, *Drept civil. Succesiuni și testamente*, București, 2003.
- D. Cosma, *Teoria generală a actului juridic civil*, Editura Științifică, București, 1969.
- P.M. Cosmovici, *Drept civil. Introducere în dreptul civil*, Editura All, București, 1994.

- M. Costi, M. Mureșan, V. Ursa, *Dicționar de drept civil*, Editura All, București, 1998.
- Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, ediția a II-a, Editura Universul Juridic, București, 2002.
- Fr. Deak, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, Editura Universul Juridic, București, 2007.
- Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, Editura Actami, București, 1998.
- Fr. Deak, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, Editura Actami, București, 1999.
- Fr. Deak, St. Carpenaru, *Drept civil. Contracte speciale. Dreptul de autor. Dreptul de moștenire*, Universitatea din București, 1998.
- I. Deleanu, *Părțile și terții. relativitatea și opozabilitatea efectelor juridice*, Editura Rosetti, București, 2002.
- I. Dogaru, *Valențele juridice ale voinței*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
- I. Dogaru, *Drept civil. Idei producătoare de efecte juridice*, Editura All Beck, București, 2002.
- I. Dogaru, *Teoria generală a actelor cu titlu gratuit*, Editura All Beck, București, 2005.
- I. Dogaru, E.G. Olteanu, L.B. Săuleanu, *Bazele dreptului civil. Contracte speciale*, Editura C.H. Beck, București, 2009.
- M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Editura Academiei, București, 1966.
- M. Eliescu, *Curs de succesiuni*, Editura Actami, București, 1997.
- Y. Flour, *Liberalites et libertes. Liberalites et personnes physiques*, Defrenois, Paris, 1995.
- D.C. Florescu, *Dreptul succesoral în Noul Cod Civil*, ediția a III-a revăzută și adăugită, București, 2013.
- G. Florescu, *Nulitatea actului juridic civil*, Editura Hamangiu, București, 2008.
- J. Four, J.L. Aubert, E. Savaux, *Droit civil. Les obligations. L'acte juridique*, Sirey, Paris, 2006.

- I. Gheorghiu-Bradet, *Istoria dreptului romanesc*, Brasov, 1994.
- J. Ghestin, *Traite de droit civil. Les obligations. Le contrat*, LGDJ, Paris, 1980.
- Ch. Jubault, *Droit civil. Les successions. Les liberalites*, Montchrestien, Paris, 2010.
- I. Genoiu, *Dreptul la moștenire în Noul Cod civil*, Editura C.H. Beck, București, 2012.
- M. Grimaldi, *Droit civil. Successions*, Litec, Paris, 2001.
- D. Gusti, *La science de la realite sociale*, București, 1941.
- C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil*, Editura Națională Ciornei, București, 1929.
- C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de Drept Civil Român*, vol. III, Editura All Beck, București, 1998.
- A. Ionașcu, *Drept civil. Partea generală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1963.
- Tr. Ionașcu, *Tratat de drept civil. Partea generală*, Editura Academiei, București, 1967.
- Tr. Ionașcu, *Elementele voinței juridice*, Editura Academiei, București, 1967.
- J.-Ph. Levy, A. Castaldo, *Histoire du droit civil*, Paris, 2002.
- S. Lambert, *L intention liberale dans les donations*, Presses universitaires D Aix-Marseille, 2006.
- A. Loysel, *Institutes coutumiers*, nr. 668.
- Fra. Longchamp de Berier, *Law of succession. Roman Legal Framework and Comparative Law Perspective*, Varsovia, 2011.
- E. Lupan, *Introducere în dreptul civil*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 1999.
- E. Lupan, *Drept civil. Persoana fizică*, Editura Lumina Lex, București, 1999.
- C. Macovei, I.E. Cadariu, *Drept civil. Succesiuni*, Iași, 2005.
- Ph. Malaurie, L. Aynes, P.Y. Gautier, *Les contrats speciaux*, Cujas, Paris, 2001.
- J. Maury, *Droit comparé. Théorie générale du droit et droit privé*, Librairie 65. Dalloz et Sirey, Paris, 1960.
- J. Maury, *Successions et liberalites*, Litec, Paris, 2002.
- J. Maury, *Successions et liberalites*, Lexis Nexis, Paris, 2012.

- J. Mazeaud et F. Chabas, *Lecons de droit civil. Obligations. Theorie generale*, Montchrestien, Paris, 1991.
- E. Molcuț, *Drept roman*, Editura Edit Pres Mihaela, București, 2000.
- E. Molcuț, *Drept privat roman*, Editura Universul Juridic, București, 2004.
- E. Molcuț, E. Oancea, *Drept roman*, Editura Șansa, București, 1993.
- E. Molcuț, D. Oancea, *Drept roman*, București, 1995.
- E. Molcuț, D. Oancea, *Drept roman*, București, 1997.
- R.I. Motica, Gh. Mihai, *Introducere în studiul dreptului*, Editura Alma Mater, Timișoara, 1995.
- M. Mureșan, *Drept civil. Partea generală*, Editura Cordial, Cluj-Napoca, 1994.
- M. Mureșan, *Contractele civile*, Editura Cordial Lex, Cluj Napoca 1996.
- D. Muresan, K. Josef, *Sucesiuni*, Ed. Cordal Lex, Cluj-Napoca, 1996.
- C. Nica, *Donația și moștenirea*, vol. I, Editura Hamangiu 2011.
- H.de Page, *Traite elementaire de droit civil*, Bruxelles, 1942.
- E. Poenaru, *Introducere în dreptul civil. Teoria generală. Persoanele*, Editura All Beck, București, 1996.
- E. Poenaru, *Introducere în dreptul civil. Teoria generală. Persoanele*, Editura Dacia Europa Nova, Lugoj, 2001.
- A. Pop, Gh. Belei, *Drept civil. Teoria generală a dreptului civil*, București, 1980.
- L. Pop, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Editura Universul Juridic, București, 2012.
- T. Pop, *Drept civil român. Teoria generală*, Editura Lumina Lex, București, 1993.
- N. Popa, *Teoria generală a dreptului*, Editura All Beck, București, 2002.
- V.V. Popa, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Editura All Beck, București, 2005.
- T. Prescure, *Curs de contracte civile*, Editura Rosetti, București, 2003.
- T. Prescure, *Curs de contracte civile*, Editura Hamangiu, București, 2012.
- T. Prescure, A. Ciurea, *Contracte civile*, Hamangiu 2007.
- M.G. Rarincescu, *Curs de drept civil roman*, vol .II, București, 1946.

- G. Răducan, *Nulitatea actului juridic civil*, Editura Hamangiu, București, 2009.
- Șt. Răuschi, *Drept. civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*, Editura Fundației „Chemarea”, Iași, 1993.
- I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Drept civil roman*, vol. II, București, 1933.
- I. Reghini, S. Diaconescu, P. Vasilescu, *Introducere în dreptul civil*, vol. II, Cluj-Napoca, 2007.
- C. Safta-Romano, *Contracte civile*, Editura Polirom, Iași, 1999.
- L. Stănciulescu, *Curs de drept civil. Succesiuni*, Editura Hamangiu, București, 2012.
- L. Stănciulescu, *Curs de drept civil. Contracte*, Editura Hamangiu, București, 2012.
- L. Stănciulescu, V. Nemeș, *Dreptul contractelor civile și comerciale*, Editura Hamangiu, 2013, București, 2013.
- C. Statescu, *Drept civil. Contractul de transport. Drepturile de creație intelectuală. Succesiunile*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1967.
- V. Stoica, *Rezoluțiunea și rezilierea contractelor civile*, Ed. All Educațional SA, București, 1997.
- F. Terre, Y. Lequette, *Droit civil. Les successions. Les liberalites*, Dalloz, Paris, 1997.
- D.N. Theohari, *Liberalități afectate de termen, condiție și sarcină*, Editura Hamangiu, București, 2009
- V. Terzea, *Noul Cod civil, vol. I*, Editura Universul Juridic, București, 2011.
- C. Toader, *Drept civil. Contracte speciale*, Editura All Beck, București, 2005.
- C. Toader, L. Stănciulescu, R. Popescu, V. Stoica, *Moștenirea testamentară. Transmisiunea și împărțea moștenirii*, Editura Actami, București, 1966.
- Ulpian – Vl. Hanga, *Tratat de drept privat roman*, București, 1978.
- O. Ungureanu, *Drept civil. Introducere*, Editura Rosetti, București, 2005.
- I.R. Urs, *Drept Civil Român. Teoria Generală*, Editura Oscar Print, București, 2001.
- I.R. Urs, S. Angheni, *Drept civil, vol. III, Contracte civile*, Editura Oscar Print, București, 1998.

P. Vasilescu, *Relativitatea actului juridic civil. Repere pentru o nouă teorie generală a actului de drept privat*, Editura Rosetti, București, 2003.

P. Vasilescu, *Drept civil. Obligații*, Editura Hamangiu, București, 2012.

P.C. Vlachide, *Repetiția principiilor de drept civil*, Editura Oscar Print, București, 1994.

Fr. Zenati-Castaing, *Cours de droit civil. Successions*, Paris, 2012.

II. STUDII, ARTICOLE

„*La Transmission*” – lucrare colectivă al celui de-al 108-lea Congres a notarilor francezi, Montpellier, 2012.

Uniunea Națională a Notarilor Publici din România, *Codul civil al României – Îndrumar notarial*, Editura Monitorul Oficial, București, 2011.

Fl. Baias, R. Constantinescu, I. Macovei, *Noul cod civil. Comentariu pe articole*, Editura C.H. Beck, București, 2012.

R. Bercea, *Consimțământul virtual și consimțământul real în contractele încheiate în mediul electronic*, în *Dreptul* nr. 1/2004.

S. Bona, în *Revista Dreptul* nr. 7/2001.

D. Chirică, *Principiul libertății contractuale și limitele sale în materie de vânzare-cumpărare*, în *R.D.C.* nr. 6/1999.

D. Chirică, *Liberalitățile chiricca specie a actelor juridice*, în revista *R.D.P.* nr. 4/2008.

J.J. Dupeyroux, *Contribution a la theorie de l acte a titre gratuit*, L.G.D.J, Paris, 1955.

I. Gelei, *Caducitatea legatelor și dreptul de acrescamant*, în *Curierul Judiciar* nr. 9/2009.

A.N. Gheorghe, *Testamentul: liberalitate sau substituie de persoană ?* Teză de doctorat, Universitatea „N. Titulescu” București, 2010.

G. Filitti, „*Testamente*” – antologie, Uniunea Națională a Notarilor Publici din România, București, 2007.

J. Goicovici, *Donațiile remuneratorii. Ca specii de obiectivare a unor obligații naturale*, în *Curierul Judiciar* nr. 12/2007.

S. Lambert, *L intention liberale dans les donations*, PU D aix Marseille, 2006.

G.C. Moloman, *Intenția liberală în actele juridice inter vivos și mortis causa*, Teza de doctorat, Universitatea „N. Titulescu” București, 2010.

M. Nicod, *La réforme du droit des testaments*, în „Droit patrimonial”.

M. Nicolae, *Codex iuris civilis. Noul cod civil*, Editura Universul Juridic, București, 2012.

V. Pătulea, *Principiul libertății contractuale și limitele sale*, în *Dreptul* nr. 10-1997.

I.F. Popa, *Discuții privind cauza imorală sau ilicită în raporturile juridice contractuale dintre concubini*, în *Dreptul* nr. 10/2001

C.S. Ricu și alții, *Noul cod civil. Comentarii, doctrină și jurisprudență*, Editura Hamangiu, București, 2012.

G. Ripert, *La regle morale dans les obligations civiles*, LGDJ, Paris.

C. Spasici, *Consimțământul contractual, civil și consumerist*, Teza de doctorat, Universitatea „N. Titulescu” București, 2008.

I. Turcu, *Noul cod civil. Legea nr. 287/2009. Cartea V. Despre obligații art. 1164-1649*, Editura C.H. Beck, București, 2011

F. Țuca, *Donație, sponsorizare, mecenat*, în *Revista Română de Drept Comercial*, an. 7, nr. 9/1998

G.G. Vasile, *Donația de organe, țesuturi și celule*, Teza de doctorat, Universitatea „N. Titulescu” București, 2010

R. Voinea în *Revista „Dreptul”* nr. 11/2009

III. JURISPRUDENȚĂ, LEGISLAȚIE

C.A. București, secția a III-a civilă, decizia nr. 3177/2001, în *Practică judiciară 2001-2002*.

C.A. Craiova, decizia civilă nr. 3513/1995, în *Revista juridica a Olteniei*, Curtea de Apel și Parchetul de pe langa Curtea de Apel Craiova nr. 1-2/1996.

C.A. Iași, decizia civilă nr. 835 din 09 iulie 1997, în *Culegere de practică judiciară a Curții de Apel Iași 1997*, nr. din 1998.

C.A. Suceava, decizia civilă nr. 499/2000.

C.S.J., secția civilă, decizia nr. 1912/1992, în *Dreptul* nr. 8/1993.

C.S.J., secția civilă, decizia nr. 2447/1991 și decizia nr. 1160/1992, în *Dreptul* nr. 8/1993.

Curtea de Apel Brașov, secția civilă, decizia nr. 111/2001, în *Lege* 4.

Curtea de Apel București, secția I, decizia nr. 879/1881, în *Codul civil adnotat, vol. II*, nr. 4 de C. Hamangiu și N. Georgean.

Curtea de Apel București, secția a IV-a civilă, decizia nr. 1688/1997, în *C.A.B.C.P.J.C. nr. 14/1993*, 1998.

Curtea de Apel București, secția a III-a civilă, decizia nr. 636 din 2010 în C. Nica, *Donația și moștenirea*, vol. I, Editura Hamangiu 2011.

Curtea de Apel București, secția a III-a civilă, minori și familie, decizia nr. 249/A din 7 aprilie 2010, nepublicată, în C. Nica, *Donația și moștenirea*, vol. I, Editura Hamangiu 2011.

Curtea de Apel București, secția a III-a civilă, minori și familie, decizia nr. 225 din 25 martie 2010, nepublicată, în C. Nica, *Donația și moștenirea*, vol. I, Editura Hamangiu 2011.

Curtea de Apel București, secția a III-a civilă, minori și familie, decizia nr. 859 din 19 mai 2009, nepublicată în C. Nica, *Donația și moștenirea*, vol. I, Editura Hamangiu 2011.

Curtea de Apel Cluj, secția civilă, decizia nr. 404/1998.

Curtea de Apel Craiova, secția civilă, decizia nr. 4233/1997, în *Lege* 4.

Curtea de Apel Craiova, secția civilă, decizia nr. 8052/1999, în *Lege* 4.

Curtea de Apel Iași, secția civilă, decizia nr. 1309/1997, citată de V. Terzea în *Noul Cod civil, adnotat cu doctrină și jurisprudență*, București, 2011.

Curtea Supremă de Justiție, secția civilă, decizia nr. 1314/1994 în *Dreptul* nr. 7/1995

Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția civilă și de proprietate intelectuală, Decizia nr. 4833 din 17 mai 2006, în *Dreptul* nr. 8/2007.

Legea nr. 271/2003 – Codul fiscal al României.

Legea nr. 36/1995, republicată, Legea notarilor publici și a activității notariale.

Legea nr. 71/2011, de aplicare a Codului civil.

Noul Cod Civil al României.

Practica testamentară. Jurisprudența română 1865-2002, București, 2003, citată de D.N. Theohari *Liberalități afectate de termen, condiție și sarcină*, Editura Hamangiu, București, 2009.

Tribunalul București, decizia civilă nr. 1855/1968.

Tribunalul Municipiului București, secția a IIII-a civila, Decizia nr. 180/1992 în Dreptul nr. 9/1993.

Tribunalul Municipiului București, secția civilă, decizia nr. 918/1990, în Lege 4.

Tribunalul Putna 5 mai 1906, 1907, nr. 22.

Tribunalul Suceava, secția civilă, decizia nr. 1569, în V. Terzea, *Noul Cod civil*, vol.I, Editura Universul Juridic, București, 2011.

Tribunalul Suprem, secția civilă, decizia nr. 1349/1972, în Culegere Decizii 1972.

Tribunalul Suprem, secția civilă, decizia nr. 580/1971, în I. Mihuță, *Repertoriu II*, nr. 218.

Tribunalul Suprem, secția civilă, decizia nr. 786/1979.

Tribunalul Suprem, secția civilă, decizia nr. 800/1963, în J.N. nr. 6/1964.

Tribunalul Suprem, secția civilă, decizia nr. 875/1969, în Revista Română de Drept nr. 2/1970.